

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Náboženský rozměr v předškolním vzdělávání

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Svobodová

Vypracovala:

Zdeňka Maňáková

České Budějovice

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím literatury a zdrojů uvedených v seznamu použité a citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího práce a oponentů i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 7.3. 2011

Podpis: Maňáková Zdeňka

Poděkování

Na tomto místě chi poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové za cenné rady a připomínky a P. Cyrilu Havlovi za korekturu kapitoly věnované Celistvé na smysl zaměřené pedagogice Franze Ketta. Velký dík patří také ředitelkám a učitelkám těchto mateřských škol: CMŠ Lipenská České Budějovice, KMŠ sv. Klimenta Praha, CMŠ Studánka Praha, CMŠ Tábor, MŠ při ZŠ Jana Pavla II. Hradec Králové a Křesťanská MŠ v Horažďovicích, které mi v souvislosti s psaním práce umožnili krátkou návštěvu a tím mi nabídly mnoho významných podnětů. Těmto mateřským školám děkuji také za poskytnutí fotografií.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou církevních mateřských škol v České republice jako jednou z alternativ současného předškolního vzdělávání.

Teoretická část hovoří o náboženském rozměru člověka, poukazuje na význam hodnot v naší společnosti, z nichž mnohé vycházejí z hodnot náboženských. Hodnoty mají své místo i v předškolním vzdělávání. Poslední kapitola teoretické části představuje pedagogiku Franze Ketta. Tento pedagogický směr nabízí možnost, jak rozvíjet osobnost dítěte celistvě včetně náboženské dimenze plně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

Praktická část práce mapuje síť církevních mateřských škol v České republice a přibližuje jejich situaci, vzdělávací metody a formy práce, vzájemné vztahy i aktuální problémy, se kterými se tyto školy potýkají. Pokouší se odpovědět na otázku, co mohou tyto školy nabídnout naší společnosti.

Abstract

The bachelor work deals with the problems of the church kindergartens in the Czech Republic as one of the alternatives of the contemporary pre-school education.

The theoretical part deals with the religious dimension of human beings, points out the importance of the values in our society that often have their origin in the religious values. The values have their fixed place in the pre-school education. The last chapter of the theoretical part presents the Franz Kett's pedagogy. This pedagogical trend offers the possibility to develop the child's personality compact including the religious dimension, full in accordance with the General educational program for the pre-school education.

The practical part surveys the net of the church kindergartens in the Czech Republic and looks closer into their situation, educational methods and forms of work, mutual relationships and actual problems these schools are facing up to. It tries to answer the question, what these schools can offer our society.

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	
1 Člověk a náboženství.....	9
1.1 Co je to náboženství?.....	9
1.1.1 Co říkají definice?.....	9
1.1.2 Některé další související pojmy	10
1.1.3 Náboženství a škola.....	11
1.2 Náboženský rozměr člověka.....	11
1.2.1 Náboženský rozměr u dětí.....	13
2 Učíme děti hodnotám.....	15
2.1 Hodnoty v naší společnosti.....	15
2.2 Hodnoty v předškolním vzdělávání.....	17
2.2.1 Současná mateřská škola.....	17
2.2.2 Rámcové cíle PV (hodnotový cíl).....	19
2.3 Náboženství v mateřských školách – situace v ČR.....	21
2.3.1 Církevní mateřské školy.....	22
2.3.2 Křesťanské třídy mateřských škol.....	23
2.3.3 Působení věřící učitelky v mateřské škole.....	23
3 Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta.....	25
3.1 Krátký pohled do historie.....	25
3.2 Východiska.....	26
3.3 Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta v praxi mateřské školy ...	27
3.3.1 Cíle a požadavky.....	28
3.3.2 Způsob práce.....	30
3.3.3 Souvislost s RVP PV.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST	
4 Situace církevních mateřských škol v ČR.....	33
4.1 Popis realizace praktické části.....	33
4.2 Zpracování dat z dotazníků.....	41
4.2.1 Charakteristika MŠ.....	41
4.2.2 Metody, formy a organizace.....	48
4.2.3 Náboženská výchova a předávání křesťanských hodnot.....	49
4.2.4 Vztahy.....	53
4.2.5 Řízení školy.....	56
4.2.6 Další sdělení.....	58
4.3 Návštěvy některých církevních mateřských škol.....	59
5 Křesťanská výchova v Církevní mateřské škole „U sv. Josefa“.....	69
Závěr.....	61
Seznam použité a citované literatury.....	63
Přílohy.....	65

„Sním

*o škole, která je místem, kde se žije a učí,
o škole, ve které má úcta k člověku přednost před jeho výkonem,
ve které je možné člověkem být a člověkem se stávat.*

Sním

*o škole, která pomáhá unést obavy a probouzí netušené schopnosti,
o škole, která přeje spolupráci a nepotřebuje konkurenci,
o škole, která povzbuzuje zvědavost a zvědavost,
ve které není strach z otázek a je prostor k objevování.*

Sním

*o škole, ve které je rovnováha mezi prací a hrou, aktivitou a zklidněním,
všedním a slavnostním a ve které mají prostor i konflikty,
o škole, která je přátelská k chybám a nedělá si nárok na dokonalost,
o škole, která si je vědoma svých hranic a také je uznává.*

*O škole, pro kterou se nežije, ale ve které je možné určitou část dne žít.
Protože škola není život a ani není v životě tím „jediným“
a protože škola nemá právo život ovládat a řídit.“*

(Martin Jüggle)

Úvod

Když jsem poprvé četla slova vídeňského univerzitního profesora Martina Jäggleho, okamžitě mě napadlo, že právě toto je výzva pro mateřské školy.

Jak souvisí úvodní citát s tématem mé práce? Jako začínající učitelka v mateřské škole mám i já své sny o tom, co bych chtěla svěřeným dětem nabídnout. Mnohé z mých snů začaly nabírat konkrétní podobu v průběhu studia. Ano, to je ono, tak to chci dělat. Ale... Posláním naší kongregace je výchova a vyučování dětí a mládeže. Jako školské sestře mi dlouhou dobu zůstávala určitá část „mého snu“ jakoby nepojmenovaná. Odpovědi na své otázky jsem začala nacházet v květnu 2009 během semináře „Aby malé bylo velké“, kde jsem se blíže seznámila s Celistvou na smysl zaměřenou pedagogikou Franze Ketta. Pedagogický směr usiluje o celistvý rozvoj osobnosti dítěte včetně jeho spirituální dimenze plně v souladu se současnými trendy v předškolním vzdělávání a v souladu s RVP PV. Jsem přesvědčena, že náboženský rozměr má v životě člověka své místo, tím pádem patří také do mateřské školy. A upřímně řečeno – mnohdy zde ani nemusí zaznít slovo „Bůh“, aby byl zmiňovaný rozměr rozvíjen. Často se jedná více o rozvoj hodnot, z nichž mnohé mají svůj základ v hodnotách náboženských. Místem, kde se tak přirozeně děje, jsou církevní mateřské školy. V jedné z nich pracuji a v rámci jednodenních praxí v průběhu studia jsem navštívila několik dalších. Dojmy a postřehy z těchto malých setkání se táhnou jako jakási „červená nit“ celou bakalářskou prací, což viditelně dokládají například ilustrační fotografie z navštívených mateřských škol.

Úvodní kapitola práce je věnována problematice náboženství v životě člověka. Po stručném uvedení do problému je nastíněno několik definic a souvisejících pojmů, které ukazují na šíři této oblasti lidského života a na nejednotnost vymezení pojmů. Z textu kapitoly vyplývá, že každý člověk má svoji náboženskou dimenzi, že kromě rozměru tělesného a psychického lze hovořit také o rozměru duchovním či spirituálním a to i u dětí.

Klíčovým pojmem druhé kapitoly jsou hodnoty. Má smysl o nich ještě dnes mluvit? Lidé nepřestávají hledat univerzálně platné hodnoty pro celou společnost. Mimo jiné zde polemizují s otázkou, zda obecně lidské hodnoty nejsou ve své podstatě hodnotami náboženskými. Hodnoty se promítají i do současného předškolního vzdělávání, protože věk do šesti až sedmi let dítěte je pro budoucí život malého člověka velmi důležitý.

Důkazem toho je i přítomnost tzv. hodnotového cíle v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Poslední část kapitoly o hodnotách seznamuje s konkrétní podobou vnášení nejen náboženských hodnot do mateřských škol a stručně představuje situaci v České republice.

Úkolem třetí kapitoly je představit Celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta jako jednu z cest k celistvému rozvoji osobnosti dítěte včetně náboženského rozměru. Seznamuje s její historií, východisky i tím, jak ji lze využít v praxi mateřské školy, i jak souvisí s RVP PV.

V čem spočívá význam církevních mateřských škol v České republice a jaká je jejich současná situace? Tato otázka a jí podobné byly základem pro výzkum, který mapuje síť církevních mateřských škol v České republice a tvoří poslední část práce. Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník a pro větší vhled do situace jsem několik církevních mateřských škol navštívila. Při tvorbě dotazníku jsem vycházela z několika dílčích předpokladů: Předpokládala jsem jistou otevřenost (pro nevěřící, pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami apod.), význam víry v životě zaměstnanců, zaměření mateřských škol na křesťanskou výchovu, ekologii a podporu vztahů na nejrozličnějších rovinách, zkušenosti některých mateřských škol s pedagogikou Franze Ketta a to, že se tyto školy potýkají s problémy v oblasti financí. Oblasti výzkumu jsem pro přehlednost rozdělila do pěti částí. (1. Charakteristika MŠ, 2. Metody, formy, organizace, 3. Náboženská výchova a předávání křesťanských hodnot, 4. Vztahy a 5. Řízení školy.) Údaje z dotazníků jsem porovnávala s postřehy z návštěv. Každá oblast výzkumu má vlastní shrnutí, závěr práce pak shrnuje a hodnotí výzkum jako celek.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Člověk a náboženství

1.1 Co je to náboženství?

Definovat pojem náboženství není vůbec snadné. Velkou roli zde hraje především úhel pohledu, ze kterého se o definici pokoušíme, z hlediska jakého vědního oboru na náboženství nahlížíme. Jiná bude odpověď z oblasti sociologie, religionistiky (vědy o náboženství), náboženské psychologie či teologie. Záleží také na tom, jak široce označení chápeme. Možná nás v souvislosti napadnou slova jako buddhismus, křesťanství, islám nebo názvy některých dalších světových náboženství.

Něco málo snad napoví už samotné slovo „náboženství“ a jeho etymologie. Naše české slovo „náboženství“ asi jednoznačně poukazuje na určitou souvislost s Bohem, který je jeho cílem, ke kterému nějak směřuje. Latinské „religio“ má oproti tomu význam poněkud širší a všeobecný, jedná se o víceznačné, neurčité vyjádření – ve smyslu vázat se k něčemu („religare“).

1.1.1 Co říkají definice?

O problému definice náboženství hovoří pěkně například Pavel Říčan ve své knize Psychologie náboženství, kde uvádí definic několik a následně s nimi pracuje. Pro ilustraci uvedu jednu, která mě nejvíce oslovila. Jedná se o definici českého religionisty Jana Hellera a zní takto: „...v náboženství jde o vztah člověka (ať už teoretický, v učení, nebo praktický – v etice kultu) k tomu, co má vůči němu roli boha¹.“ Přitom bohem je pro člověka to, co je pro něj nejvyšší normou a hodnotou, čemu nejvíce důvěřuje, čemu se cítí zavázán.²

Jinou definici, která mě zaujala a která možná pomůže lépe přiblížit i předmět této práce, uvádí Ludmila Muchová. Jejím autorem je Hans Küng: „Náboženství je živá, v tradici a společenství se rozvíjející sociálně individuální realizace (...) vztahu k něčemu, co člověka a jeho svět přesahuje nebo obklopuje: k nějaké, jako vždy chápané poslední

1 Malé „b“ ve slově „bůh“ zde označuje širší skutečnost než je jediný skutečný, zjevený biblický Bůh.

2 srv. Říčan, P.: Psychologie náboženství. Praha, 2002. s. 36

opravdové skutečnosti (Bůh, absolutno, nirvana, ...) ... Náboženství je tedy něco úplně jiného než čistě teoretická záležitost. Je to žitý život, zapsaný do srdcí lidí a proto pro všechny věřící nejvýše přítomnou a všední den zcela určující záležitostí. Člověk je může žít povrchně, pasivně, ale také hluboce procítěně, angažovaně, dynamicky. Náboženství je vědomě-nevědomě věřící pohled na život, životní postoj, způsob života... Náboženství poskytuje konkrétně obsáhlý smysl života...“³

Karel Marx oproti tomu prohlásil, že „Náboženství je opium lidu“ a Sigmund Freud? „Náboženství je kolektivní neuróza, respektive funkce individuální psychiky, jež produkuje bohy, kteří mají za úkol těšit a uspokojovat dětinské touhy dospělého.“⁴ Co k tomu dodat? Skoro bychom mohli říci: Kolik badatelů, tolik názorů, tolik definic.

1.1.2 Některé další související pojmy

Existuje mnoho pojmů, které mají určitý vztah k náboženství a k náboženskému rozměru člověka. Lidé je hojně skloňují, protože jejich používání je „in“, ale mnohdy přesně nevědí, co ono slovo přesně znamená. Částečně také proto, že jejich význam se postupem času posunul.

Religiozita – Důkazem toho je právě slovo religiozita (česky bychom mohli říci „náboženská“, které pojmenovává niterné náboženské prožívání a s ním spojené jednání či chování jedince. Dnes je nahrazováno pojmem spiritualita.

Spiritualita – Pro uvedený výraz bychom našli asi český ekvivalent „duchovnost“. Pochází z latinského „spiritualis“, „duchovní“. Jedná se o životní praxi, o to, co jedinec prožívá uvnitř, o vnitřní osobní zacházení s tím, co ho přesahuje. Dalo by se říci, že spiritualita je osobní stránkou náboženství, které bývá vnímáno spíše jako vnější projev nebo instituce. Právě „spiritualita“ se dnes stává módním trendem. Je nabízena jako prostředek k dosažení vnitřní rovnováhy či načerpání energie, což mohou být i účinky pravé spirituality, v té však jde v první řadě o závažnější věci týkající se především hledání smyslu a vyrovnání se se světem. Spiritualitu bychom mohli definovat jako „dynamické nasměrování člověka na smysl, který poznává v tom, co prožívá, a který vědomě vyjadřuje formou, která je právě jemu vlastní“.⁵

3 Muchová, L. Úvod do náboženské pedagogiky. Olomouc, 1994. s. 13

4 <http://cs.Wikipedia.org>

5 Muroňová, E. Může náboženská výchova přispět k naplňování hodnot a ideálů společnosti? [on-line] dostupný z <http://skola.petrini.cz/clanky/Forum/krestanske_nabozenske_hodnoty>

Kryptonáboženství – Pojem kryptonáboženství popisuje ve své knize Říčan a myslím, že jím trefně vystihuje skutečnost, na kterou chci i já poukázat. „Kryptos“ znamená řecky „skrytý, tajný“. Rozumí jím náboženství, které se ani samo neoznačuje jako náboženství, jako náboženství se však v mnohém projevuje. Rodný kraj, oblíbené místo, které mělo pro náš život nějaký zvláštní význam, mohou v obyčejném „nevěřícím“ člověku vyvolávat dojem něčeho posvátného. To samé lze říci o některých rituálech a zvyklostech. Často se v naší od náboženství odvrácené společnosti na jeho místo dostávají nejrůznější náhražky. Nejčastěji se jedná o sport nebo konzum. Mnohé rodiny dnes v neděli vyrazí společně pravděpodobněji do nákupního centra než do kostela. Kryptonáboženství chápané podle Říčana se v české společnosti projevuje i zvýšeným zájmem o astrologii, psychoterapii, alternativní medicínu, zájmem o nejrůznější východní směry, ale i formou seberealizace na poli nejrozmanitějších hnutí a politických organizací.

1.1.3 Náboženství a škola

Když se řekne náboženství, mnohým z nás se mimo jiné vybaví náboženství jako vyučovací předmět ve škole. Dnes se týká především škol církevních, ale nepovinný předmět náboženství bývá součástí nabídky nepovinných předmětů i na mnohých státních základních a středních školách. O jeho pojetí se v současnosti vedou rozsáhlé diskuse. I v mateřských školách, hlavně tedy církevních nebo v křesťanských třídách, se setkáme s tím, že „dítě dnes měly náboženství“.

Co to vlastně znamená? Náboženství dnes a náboženství „z dob Káji Maříka“ se opravdu hodně liší. Kolem náboženství jako vyučovacího předmětu panuje hodně předsudků a zkreslených představ v řadách učitelů, rodičů i samotných dětí. Zároveň myslím, že v mnohých lidech vzbuzuje zmiňovaný předmět někde v hloubi duše otázky typu: Neměli bychom našemu dítěti dopřát i základy náboženské výchovy? V dnešním komplikovaném světě si jsou vědomi skutečnosti, že i jejich dítě se může v budoucnu ocnout na scestí, chtějí mu tedy dopřát setkání s nějakými hodnotami. O tom však až v další kapitole.

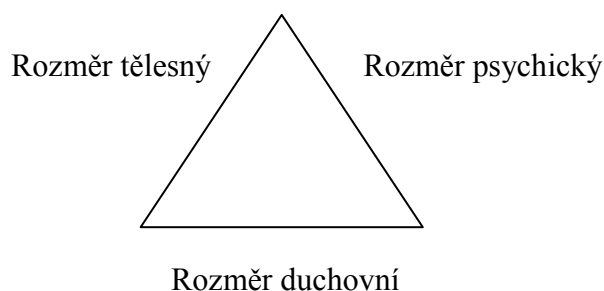
1.2 Náboženský rozměr člověka

Již z výše uvedeného textu vyplynulo, každý člověk má svoji náboženskou

dimenzi. Filozof Erich Fromm v knize Mít nebo být k problému říká: „Otázka nezní: Náboženství ano, či ne?, ale Jaký druh náboženství?“⁶ Fromm tedy vychází z předpokladu, že náboženský rozměr v člověku opravdu existuje. Otázkou pak zůstává způsob, jakým je vyjádřen. Jak tomu rozumět? Každý člověk si přirozeně klade otázky ohledně smyslu života, brání se představě, že by se mohlo jednat pouze o náhodu. Snaží se nahlédnout někam dál, k tomu, co ho přesahuje, chce naplnit svůj život smyslem a najít určitou harmonii. Kde se berou hodnoty jako radost, naděje, vděčnost, důvěra, odpuštění? I zde se jedná o jakýsi přesah sebe sama, takzvanou transcendenci⁷.

Pro člověka, který je určitým způsobem věřící a má vztah k nějakému náboženství asi nebude problémem připustit, že v nás náboženský rozměr existuje. Při setkání s nevěřícím bychom už mohli o záležitosti diskutovat. Cílem této práce není obhajovat ten či onen názor na problematiku nebo hledat odpovědi na otázky, které se náboženského rozměru v člověku týkají, to přísluší spíš filozofii a dalším vědám. Každopádně autorů, kteří existenci duchovního či náboženského rozměru vnímají jako samozřejmou, je více.

V knize Malý kompas víry od Maxe Kašparů mě kdysi zaujalo, jak se autor lehce a s humorem a zároveň velice trefně pokouší přiblížit problematiku vnitřních rozměrů člověka mladým lidem. Člověka si podle jeho názoru můžeme představit jako trojúhelník, jehož strany představují jednotlivé rozměry člověka. Konkrétně rozměr tělesný, psychický neboli duševní a rozměr duchovní.

„Rozměr tělesný žije z potravy, rozměr duševní z kultury a vzdělání a rozměr duchovní z poznávání Boha.“⁸ Člověk je tedy bytostí trojrozměrnou. Autor dále zdůrazňuje, že v důsledku takového chápání člověka je k plnosti lidského života zapotřebí věnovat pozornost všem třem uvedeným rozměrům, a to ve stejném měřítku. Pokud tomu

6 Fromm, E. Mít nebo být. Praha, 2001. s. 158

7 Transcendence znamená latinsky přesah

8 Kašparů, M. Malý kompas víry. Olomouc, 2001. s. 10

tak není, určitý rozměr „zakrnl“ a člověk už není člověkem v celé šíři svého lidství. Někde něco není úplně v pořádku.

Již bylo zmíněno, že s náboženským rozměrem člověka velmi úzce souvisí otázky po smyslu, pravých hodnotách, či životní rovnováze. Někteří autoři hovoří dokonce o potřebě transcendence, o potřebě člověka překročit sebe sama, o potřebě hledání smyslu, která je vlastní pouze a právě člověku. A to platí i tehdy, když se mnoho dnešních lidí odklání od náboženství jako instituce. Člověk zkrátka odpovědi na tyto otázky nepřestává hledat.

1.2.1 Náboženský rozměr u dětí

Můžeme mluvit o náboženském či duchovním rozměru také u dětí? Ještě do nedávna jsem i já sama zastávala názor, že děti jsou na něco takového malé, že náboženskému životu nemohou rozumět, že ho nechápou. Vycházela jsem především z vlastní zkušenosti, kdy jsem se o podobné věci začala nějak více a opravdověji zajímat (přesto že pocházím z věřící rodiny) až jako téměř dospělá. Ale jak jsem vše vnímala jako

Obr. 1: Děti pozorují kříž - CMŠ Lipenská

malé dítě? Upřímně musím přiznat, že to si opravdu nepamatuji. Snad proto ta skepse při konfrontaci s lidmi, kteří si trochu pamatují, či mají jinou osobní zkušenost. Je pravda, že v naší české společnosti se problematice náboženského rozměru i dětí donedávna věnovala jen malá pozornost. Někak podvědomě se předpokládá a vždy asi předpokládalo, že seznamovat děti se základy náboženství a vést je k aktivnímu praktikování a prožívání víry, je důležité. O tom není pochyb. Vezměme si jako příklad udělování svátosti křtu. Křest malých dětí je zcela běžnou záležitostí, která je však možná (pokud se nejedná o nějakou mimořádnou situaci) pouze pod podmínkou, že rodiče vyznávají svoji víru a zároveň se zavazují spolu s kmotrem, že v ní budou své dítě vychovávat. V Katechizmu Katolické církve přímo stojí, že „dětí jsou křtěny ve víře církve“⁹, která je u malého dítěte zastoupena právě rodiči. Proto někdy dochází ke sporům mezi nepraktikujícími rodiči a kněžími, kteří si jsou vědomi této podmínky a mnohdy právem pochybují o jejím dodržení. Ale vraťme se zpět k tématu.

9 Katechismus Katolické církve. Praha, 1995. s. 331

Mnohem více zájmu a nejrůznějších výzkumů v oblasti náboženského života a prožívání dětí bylo provedeno v zahraničí, konkrétně především v německy mluvících zemích, najdeme i tituly v angličtině. Osobně jsem se s nimi setkala zatím pouze zprostředkovaně, o to víc možná probudily moji zvědavost a touhu po bližším prostudování. V naší republice jsem poznala několik lidí, kteří tyto práce překládají a pozvolna jim pomáhají pronikat do českého prostředí. Na semináři Celistvé na smysl zaměřené pedagogiky Franze Ketta „Aby malé bylo velké“, kterého jsem se zúčastnila v květnu 2009 ve Štěkni, jsme například přemýšleli nad prezentací o dětských představách o smrti¹⁰. Článek na toto téma byl v ČR zveřejněn také v časopise Rodinný život¹¹.

Osobností, která se zabývá světem dětí a ve svých dílech úplně přirozeně počítá s přítomností náboženského rozměru, je Jiřina Prekopová. Její kniha „Děti jsou hosté, kteří hledají cestu“ je toho pádným důkazem. Paní Prekopová zde hovoří o předškolním věku jako o období, kdy se dítě nachází na tzv. magickém stupni vývoje. A tím je celé předškolní období určováno. Děti zde nepoužívají na prvním místě „logiku rozumu“ ale mnohem více „logiku srdce“. V souvislosti se nám podobně jako Jiřině Prekopové možná vybaví ona známá a tak pravdivá věta, kterou řekla liška Malému princovi. Totiž že „správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné“.

10 Tato prezentace je dostupná z <http://skola.archa.info/clanky/Forum/kultura_skoly>

11 Muroňová, E. Smrt starého dubu. Děti a jejich představy o smrti. Rodinný život, 2008. roč. 18, č. 1, s. 12-14

2 Učíme děti hodnotám

2.1 Hodnoty v naší společnosti

Hodnoty v 21. století. Existují dnes vůbec? Lze o nich v dnešním světě hovořit? Mnoho lidí si stěžuje, jak lidstvo morálně upadá a kam že náš svět spěje. Hodnoty - téma, které by stěží obsáhla jedna hodně rozsáhlá samostatná práce.

Každý člověk něco uznává, o něco usiluje, něco respektuje a vnímá jako důležité a zásadní pro svůj život, pro různé oblasti svého života – v rovině osobní i společenské. Co je to hodnota? Kde se bere? Odkud je? Něco pro mě má určitou hodnotu. Je to hodno mého zájmu, mé pozornosti, mého úsilí. Má to pro mě smysl. „Smysl dává hodnotu hodnotám“¹². Existují hodnoty osobní a hodnoty společnosti, ve které žijeme. Své hodnoty mají různá společenství, jejichž jsme členy. Ne vždy si tyto hodnoty odpovídají. Asi každý si vzpomene na klasický úkol na téma hodnoty, který se zadává někdy na druhém stupni základní školy - sestavit svůj žebříček hodnot. Mladý člověk začne s humorem sepisovat své priority a vše se mu zdá jasné. Ale pak začne o věci víc přemýšlet a možná je i trochu na rozpacích. O co mi vlastně jde? Co je podstatné a důležité pro můj život? Možná poprvé si položí tuto otázku. A podle čeho se rozhoduje? Odpověď není těžká. Největší roli zde hraje prostředí, ze kterého vychází, ve kterém žije. Tedy především rodina, vrstevníci, přátelé, zájmové skupiny, klima školy a školní třídy, kterou navštěvuje nebo navštěvoval, a dalo by se pokračovat. Toto prostředí je pak ovlivněno situací v zemi, historickými souvislostmi a v neposlední řadě také náboženstvím a kulturním životem na daném území.

Existují nějaké obecně platné a univerzální hodnoty? Podobnou otázku si pokládá i autor knihy „Jak naučit děti hodnotám“ a je si vědom skutečnosti, že vyčerpávající odpověď nenajde a zároveň, že to asi není tak úplně potřeba. Každopádně zmiňuje kritéria, podle kterých takové hodnoty hledat. Říká, že „respektovaná a univerzálně „přijatelná“ hodnota prospívá jak člověku, který ji uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná.“ Za hodnotu potom považuje takovou vlastnost, která

- a) se násobí a prohlubuje (dokonce i když se na ni vědomě nesoustředíme)
- b) se vyznačuje tím, že čím více ji projevujeme (ať ve vztahu k sobě nebo k druhým),

12 Muroňová, E. Může náboženská výchova přispět k naplňování hodnot a ideálů společnosti? [on-line] dostupný z <http://skola.petrini.cz/clanky/Forum/krestanske_nabozenske_hodnoty>

tím více ji dostáváme (od sebe nebo od druhých).¹³

Podle uvedeného klíče pak vybírá dvanáct hodnot, kterými se v knize blíže zabývá, a zdůrazňuje osobní výběr toho, co rodiče (případně vychovatelé) považují za důležité předat svým dětem. Hodnoty pak dělí do dvou skupin. **Hodnoty bytí** (poctivost, odvaha, mírumilovnost, samostatnost a výkonnost, sebekázeň a střídmost, věrnost a zdrženlivost) a **hodnoty dávání** (oddanost a spolehlivost, respekt a úcta, láska, nesobeckost a citlivost, vlídnost a srdečnost, spravedlnost a odpuštění). Z výčtu hodnot je patrné, že mnohé spolu velmi úzce souvisí. Při čtení knihy mne nejednou napadla otázka. Je její autor věřící, hlásí se k nějaké církvi? Mám pocit, že někde bylo naznačeno, že ano, ale nemohu to tvrdit jako fakt. Každopádně hodnoty, které uvádí, asi bude respektovat většina lidí. Věřících, kteří se hlásí k nějaké církvi, protože vybrané hodnoty vycházejí z evangelia, nevěřících, protože se jedná o hodnoty obecně lidské. A právě o tento moment se mi jedná. Nejsou ve své podstatě hodnoty náboženské (mám teď namysli tedy především křesťanské – vzhledem ke kulturně historickému kontextu našeho prostředí) totožné s hodnotami obecně lidskými? Vezměme si Desatero a odhlédneme od některých předsudků, které o něm mnozí lidé z nejrůznějších důvodů mají. Kromě tří prvních přikázání, která jsou specifická tím, že hovoří o vztahu člověka a Boha, se v podstatě jedná o obecně lidské zásady soužití mezi lidmi (Cti otce svého i matku svou, Nezabiješ, Nesesmilníš, Nepokradeš, Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému – tedy: nebudeš lhát, Nepožádáš manželku bližního svého, Aniž požádáš statku jeho – dvě poslední jinými slovy: nebudeš dychtit po tom, co patří někomu jinému). To zní jasně. Snad jen ta negativní formulace zní poněkud „nepedagogicky“ nebo jak to vyjádřit.

Bible nás učí, že Boží zákon máme zapsaný ve svém srdci. Každý člověk ho tedy má někde v sobě. I nevěřící. Každý. Křesťanství hovoří o spáse člověka. V minulosti se vedly dlouhé diskuse o tom, kdo bude spasen. Dnes by se to dalo říci hodně jednoduše podobnými slovy: I člověk, který nevěří, který Boha nezná může být spasen, pokud žije podle svého svědomí. Něco jiného než Bible nám předkládá naše společnost. Svět je ovládán více slovy „mít“, „vlastnit“ a „získávat“ než „být“ a „dát“. Tlak na člověka je tak veliký, že je těžké mu nepodlehout. Naštěstí si hrozbu konzumního a hedonistického životního stylu mnozí uvědomují a snaží se reagovat. Mám teď namysli především učitele a školy (ale výjimkou nejsou ani rodiče a mladí lidé). V nedávné době jsem narazila na

13 Eyre L. Jak naučit děti hodnotám. Praha, 2000. s. 12-13

internetu na stránky, které informují o iniciativě Škola, člověk, hodnoty¹⁴ a byla jsem potěšena jejich obsahem. Nebyla zde řeč o mateřské škole nebo o něčem, co by se nějak bezprostředně týkalo mě nebo mého zaměstnání, jen pár zajímavých postřehů, článků a odkazů, které tak trochu jinak, než jsme byli doposud zvyklí, nahlízejí na přítomnost náboženského rozměru v člověku, ale i v prostředí školy.

2.2 Hodnoty v předškolním vzdělávání

2.2.1 Současná mateřská škola

Mateřská škola je první institucí, se kterou se dítě ve svém životě setkává, kterou poprvé samo – bez rodičů navštěvuje. Úkol mateřské školy nespočívá jen v přípravě malého člověka na vstup do školy, jak se v některých (i nedávných) dobách mnozí mylně domnívali. Zvládnout přípravu na čtení, psaní, počítání, mít potřebné znalosti, zvládat sebeobsluhu a umět přiměřeně komunikovat s druhými lidmi – dětmi i dospělými. Takový

Obr. 2: Práce u stolečků v KMŠ sv. Klimenta

souhrn „výstupů“ by byl silně nedostačující. Přesto však z něj v povědomí lidí mnoho přetrvává. Mateřská škola není ani místem, kde se dítěte „ujmou odborníci“, aby rodiče měli záruku, že je o jejich potomka dobře postaráno. Zaslechneme i názor, jehož zastánci pochybují o smyslu vyššího vzdělání učitelek mateřských škol: Vždyť si tam jenom hrají s dětmi. Jiní namítnou: Není lepší, když je předškolní dítě doma s matkou? Který z uvedených názorů se

nejvíce blíží pravdě? Troufám si říci, že pravdivé jsou všechny. Nelze je ale od sebe odtrhávat a je potřeba mezi nimi najít tak zvanou „dobrou míru“.

Zúžit předškolní vzdělávání pouze na školní přípravu, by bylo chybné stejně jako ji zjednodušit na obyčejné hraní si. Dnes již víme, že prožitky dítěte, kterých se mu dostalo během prvních šesti let, ho významně ovlivní na celý život. Na obhajobu mateřské školy chci poznamenat, že úplně nejzásadnější jsou pro dítě první tři roky života, které většina dětí tráví v rodině a do mateřské školy tedy již přichází s určitou výbavou. Tím lze potvrdit

¹⁴ <http://skola.archa.info/>

i fakt, že mateřská škola je pouze doplňkem rodinné výchovy, která jí je dále rozvíjena a podporována. Hlavními vychovateli svých dětí jsou tedy stále především rodiče. Úkol mateřské školy je i přesto značný. Vybavují se mi slova uznávaného profesora Zdeňka Matějčka o potřebnosti mateřské školy: Tu by si prý děti, kdyby neexistovala, samy vymyslely (na rozdíl od jeslí, které jsou „zařízením pro dospělé“)¹⁵. Předškolní dítě potřebuje kontakt se svými vrstevníky, který mu dává růst a pomáhá při objevování smyslu a hodnot okolního světa.

Mateřská škola má tu čest dítě na výše naznačené cestě doprovázet. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) o úkolech současného předškolního vzdělávání přímo říká: „Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat ho k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.“¹⁶

Obr. 3: Volná hra - CMŠ "U sv. Josefa"

Jedním ze specifíků předškolního věku je určitá individuální rozdílnost stupně vývoje mezi jednotlivými dětmi, která je přirozená a, jak dokument zdůrazňuje, cílem předškolního vzdělávání není její vyrovnávání. Každé dítě je jedinečnou bytostí, která „má svůj čas“. Úkolem předškolního vzdělávání je tuto jedinečnost podporovat a podle individuálních rozvojových možností dále rozvíjet. Současnou mateřskou školu tedy charakterizuje snaha¹⁷ o individuální přístup pedagoga ke každému dítěti. Předškolní vzdělávání v mateřských školách se v mnohém liší od ostatních (vyšších) stupňů škol. Zásadním rozdílem je například uplatňování celistvého přístupu, kdy je obsah dětem předáván formou integrovaných bloků – tzn. v přirozených souvislostech tak, jak je přináší i běžný život. Z každého integrovaného bloku pro dítě vyplývá široká škála činností, aktivit a her volných nebo řízených, skrze které se dítě učí a rozvíjí ve všech oblastech

¹⁵ srv. Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha, 2000. s. 47

¹⁶ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 7

¹⁷ Píši *snaha*, jelikož při současném počtu 28 dětí ve třídě mateřské školy je plné naplňování individuálního přístupu téměř nereálné. Podle mého názoru však tuto snahu každá dobrá učitelka má a nepřestává hledat způsoby naplňování individuálních potřeb svěřených dětí.

(směrech, rozměrech).

2.2.2 Rámcové cíle PV (hodnotový cíl)

Když RVP PV hovoří o cílech předškolního vzdělávání, používá čtyři kategorie, z nichž se zde podrobněji budu zabývat pouze první z nich. Jedná se o:

- **Rámcové cíle,**
- **klíčové kompetence,**
- **dílčí cíle a**
- **dílčí výstupy.**¹⁸

Celková orientace současného předškolního vzdělávání, jak byla naznačena výše, je vyjádřena pomocí první zmiňované cílové kategorie - tzv. Rámcových cílů, které jsou tři:

- 1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání**
- 2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost**
- 3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí**¹⁹

Tyto cíle jsou přítomné všude. Při všem, co se v mateřské škole celý den děje, by je učitelka měla mít na paměti a usilovat o jejich naplňování. Nejjednodušším způsobem, jak s rámcovými cíli pracovat, je jejich převedení do pomocných otázek:

- 1. *Co se dítě učí?* (rozvojový cíl)**
- 2. *S jakou hodnotou se setkává?* (hodnotový cíl)**
- 3. *Jaký má prostor pro samostatnost? Má možnost ovlivňovat situaci, ve které se nachází?* (postojový cíl)**

Dokument jednotlivé rámcové cíle blíže nerozvádí, každá učitelka mateřské školy by se jimi však měla zabývat podrobněji. Pro účel mé práce jsem se blíže zamýšlela nad cílem druhým – hodnotovým. S jakými hodnotami se má předškolní dítě setkat? Na jakých hodnotách je naše společnost založena? Podobné otázky zazněly již v samém úvodu

¹⁸ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 10

¹⁹ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha, 2004. s. 11

kapitoly. RVP PV o konkrétních hodnotách nemluví. To by mohlo být chápáno jako nedostatek nebo naopak jako výzva. Snad právě zde se otevírá ohromné pole působnosti všem, kteří chtějí, aby naše společnost byla lepší, všem, kteří usilují o kvalitní výchovu svěřených dětí v „lidi se srdcem na pravém místě“.

Tvůrci rámcových vzdělávacích programů měli pravděpodobně na mysli především hodnoty související s dobrým uplatněním jedince ve společnosti. Otázkou zůstává, zda sebeuplatnění je v životě jednotlivce tím nejdůležitějším. Samozřejmě zde narážím na přítomnost onoho výše zmiňovaného třetího – náboženského rozměru člověka. S podobnou pochybností přichází také Ludmila Muchová ve své práci *Náboženská výchova ve službě české škole*, kde se zamýšlí nad Rámcovým programem pro základní vzdělávání a jeho otevřeností pro přítomnost náboženské výchovy. Cíl křesťanské výchovy je odlišný. Muchová zde cituje českého pedagoga Radima Palouše: „Křesťanská výchova není podřízena snaze politiků o vybudování fungujícího státu, ale jde zde o mnohem víc: o vstup na cestu do Božího království následováním Krista.“²⁰ Zde by někdo mohl mít pocit, že se jedná o dva různé cíle. Sama jsem dlouho nevěděla, jak pojmenovat, či popsat jejich souvislost. Pomohla mi až slova spisovatele Antoine de Saint – Exupériho z jeho *Citadely*: „Právě tehdy jsem pochopil, že člověk, který umí vidět úsměv sochy, krásu krajiny či ticho chrámu, nalézá vlastně Boha. Neboť přesáhl věc a dosáhl svorníku, přesáhl slova a zaslechl píseň, přesáhl hvězdy a noc a zakusil věčnost.“ Exupéry v úvaze ještě pokračuje, podstatné však již zaznělo.

Hloubku hodnotového cíle, nebo jak naznačenou, slovy těžko uchopitelnou skutečnost nazvat, mi během studia pomohl pochopit také předmět *Estetická výchova* a její vyučující, přestože zde asi nezaznělo slovo „Bůh“, spíš „krásno“. Na podobném principu pak staví svoji pedagogiku současný německý pedagog Franz Kett, o jehož díle pojednává třetí kapitola.

Obr. 4: Práce dětí -MŠ Jana Pavla II.

Učme tedy děti hodnotám. Těm obecným, ale nebraňme se ani naznačenému „přesahu“. Právě v mateřské škole je pro to přirozeně vhodný prostor.

20 Muchová, L. *Náboženská výchova ve službě české škole*. Brno, 2005. s. 9

2.3 Náboženství v mateřských školách – situace v ČR

Jak je známo, současná česká společnost s náboženstvím v svém životě příliš nepočítá. Naše města a obce zdobí krásné chrámy, ale není výjimkou, že je domorodí obyvatelé znají pouze zvenčí. O kněžích či řeholních osobách panují ohromné předsudky a někdy je až směšné a trapné, jaké fámy mezi lidmi kolují. Církevní mateřské školy a křesťanské třídy mateřských škol se však těší velké popularitě. Snad trochu paradox, snad potvrzení mé domněnky, že kdesi v hloubce své osobnosti má každý ukrytu touhu po dobru, po pravých hodnotách, po Bohu. Jak prý dosvědčují kroniky škol a domů sester naší kongregace, s podobným jevem se tato školská zařízení setkávala i v historii. Lidé v nich pravděpodobně spatřovali a spatřují jakousi záruku kvality. Věří, že vědomosti, dovednosti, hodnoty, se kterými se tu jejich děti setkají, nějakým způsobem obohatí jejich další život. A některým rodičům stačí pouze vědomí, že jejich děti na církevní škole snad nic špatného učit nebudou. O mateřských školách to platí dvojnásob.

Mladí rodiče dnes mají většinou velký zájem o kvalitní výchovu a touží svým potomkům dát jen to nejlepší. Jejich úmysl je ve své podstatě dobrý. (O tom, jak se může i nejlepší úmysl v rukou příliš odpovědných či ambiciózních rodičů zvrtnout, se zde zmiňovat nebudu.) Už když se dítě narodí, přemýšlejí o jeho budoucnosti – blízké i té vzdálenější. Pracují v církevní mateřské škole. Čas od času se zde objeví telefonát neznámého rodiče, který má zájem umístit své dítě do naší mateřské školy. Na otázku, jak staré jejich dítě je, odpoví, že se právě narodilo. Jedna maminka dokonce přiznala, že je teprve těhotná. Situace je úsměvná, nicméně potvrzuje fakt, že o mateřské školy zmiňovaného typu je u nás nemalý zájem.

Jako učitelka církevní mateřské školy, která už za sebou má téměř 20 let provozu a také jako školská sestra se stále častěji setkávám s lidmi usilujícími o podporu a rozvoj náboženského rozměru svěřených dětí. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je tomuto kroku nakloněn, i když se o něm konkrétně nezmiňuje. Existuje několik diplomových prací z posledních let především z per studentů teologických fakult, které se podrobněji zabývají možnostmi rozvoje náboženského rozměru dítěte v souladu s RVP PV.

2.3.1 Církevní mateřské školy

V České republice je tedy možné náboženskou výchovu dětí zařadit do běžné vzdělávací nabídky. Děje se tak především v církevních mateřských školách, jejichž zřizovatelem bývá nejčastěji v případě římskokatolické církve biskupství či arcibiskupství nebo některé řeholní společenství. Mateřské školy zřizují také farnosti, sbory nebo občanská sdružení. Tato zařízení jsou zařazeny v rejstříku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) nejčastěji jako mateřské školy církevní, některé vystupují jako soukromé.

Církevní mateřské školy patří do sítě církevního školství v naší republice. Každoročně se pořádají setkání pro ředitele církevních škol a v provozu jsou webové stránky církevního školství²¹. K dispozici je též množství dokumentů zabývajících se problematikou církevního školství a úlohou katolických škol v dnešní společnosti. Dokumenty jsou dostupné právě na zmiňovaných stránkách.

Obr. 5: Opakujeme pravidla -CMŠ "U sv. Josefa"

Existují nejrůznější formy spolupráce mezi jednotlivými školami stejného stupně, ale ve větší míře spíše na úrovni ředitelů, případně učitelů. Na úrovni škol mateřských se jedná o dílčí spolupráci v jednotlivých regionech. V pražské arcidiecézi se například konává společný jednodenní výlet všech pražských církevních mateřských škol, v Českých Budějovicích si mateřské školy vypomáhají při zajištění letního prázdninového provozu. Mnohé církevní mateřské školy jsou v regionu jediné svého druhu, proto není možné na takto osobní rovině spolupracovat. Možná častější je spolupráce mezi školami různých stupňů. Ve městech, kde fungují například biskupská gymnázia, najdeme většinou také církevní základní či mateřskou školu. Je zde patrná snaha o návaznost, není výjimkou sjednocení těchto škol pod jedno vedení. Zřizovatelé ve většině případů reagují na poptávku veřejnosti a snaží se zajistit výchovu a vzdělávání dětí a mladých lidí v průběhu jejich celé školní docházky.

O tom, že každá církevní škola je jiná, není pochyb. Jedním z jejích cílů je vést svěřené děti k Bohu a předávat jim hodnoty víry, popřípadě je učit vnímat víru a

²¹ <<http://skolstvi.cirkev.cz/>>

náboženské přesvědčení druhých lidí jako hodnotu. Možná to nevyzní tak, jak bych chtěla, ale rozdílnost a originalita jednotlivých škol (především pak mateřských) je podle mého názoru ve způsobu, jak tento cíl naplňují. Mám zde na mysli konkrétní vzdělávací obsah, formy, metody i to, jak se škola prezentuje navenek. Na semináři Celistvé na smysl zaměřené pedagogiky Franze Ketta ve Štěkni v květnu 2009 mě zaujaly dva pojmy – explicitní a implicitní přítomnost náboženství v mateřské škole. V obou případech se s náboženským rozměrem počítá a usiluje se o jeho rozvoj. V prvním případě je zaměření školy okamžitě patrné, ve druhém je vše jakoby skryté, nepojmenované, a přesto přítomné. Mateřské školy obojího typu existují a vznikly nejčastěji z přání rodičů (právě takové mateřské školy většinou prohlubují základy víry, které si děti přinášejí z domova) nebo z potřeby řešit vzniklou situaci v regionu (školy, jejichž prioritou je například umožnit dobrý start do života dětem ze sociálně slabého rodinného prostředí).

2.3.2 Křesťanské třídy mateřských škol

Další možností, jak vnášet do mateřské školy náboženské hodnoty, jsou křesťanské třídy, které vznikají při státních mateřských školách. Jejich vznik bývá nejčastěji podmíněn poptávkou rodičů po výchově v duchu křesťanských hodnot a iniciativy vzniku se ujímá učitelka (nebo učitelky), které víru ve svém životě praktikují, popřípadě jsou náboženským hodnotám a jejich předávání otevřeny. Vzdělávací nabídka školy je tak obohacena o rozměr, který je pro mnohé rodiče důležitý. Taková mateřská škola může svou existencí přirozeně vydávat světu svědectví o otevřenosti, toleranci k názorům druhých, o úctě, respektu a komunikaci při vzájemném soužití. Charakteristika křesťanských tříd je podobná charakteristice církevních mateřských škol s tím, že se asi většinou jedná o první zmiňovaný typ, ve kterém je prohlubován způsob a zaměření výchovy (v duchu víry), jakého se dostává dětem v rodinách. Křesťanská třída může být předstupněm vzniku církevní mateřské školy, někdy může zaniknout s odchodem učitelky, která ji zaštiťuje.

2.3.3 Působení věřící učitelky v mateřské škole

Mnoho učitelek mateřských škol, které se hlásí k nějaké církvi a aktivně žijí životem z víry nemá možnost pracovat v církevní mateřské škole ani v křesťanské třídě. Mohou také tyto učitelky nějakým způsobem předávat své životní přesvědčení? Zjistě

mohou. Možná ne přímo např. formou modliteb s dětmi či katechezí, ale právě zde se nabízí výše zmiňovaná implicitní přítomnost náboženství. Pro dítě předškolního věku je velmi důležité mít vedle sebe správný vzor chování. V mateřské škole tato role připadá v první řadě na učitelku, následně pak na všechny ostatní zaměstnance. Dítě podvědomě vnímá, jak učitelka reaguje v nejrůznějších situacích, jak řeší konflikty, jak komunikuje s dětmi, rodiči, či dalšími lidmi. Pokud se učitelka opravdově snaží žít v každodenním životě podle zásad evangelia, stává se pro dítě tím nejlepším vzorem, aniž by zde bylo vysloveno slovo „Bůh“. Přesto jsou dítěti předávány náboženské hodnoty, o kterých právě zde může dvojnásobně platit jejich obecně lidský charakter. Taková učitelka v podstatě rozvíjí a podporuje ve svém okolí náboženský rozměr v nejširším slova smyslu. Napadá mě, že právě v mateřských školách něco podobného dělá mnoho učitelek, aniž by se hlásily k nějaké církvi. Jednoduše žijí podle svého nejlepšího svědomí a vychovávají děti k lásce, toleranci, respektu, spolupráci, a dalším podstatným hodnotám.

*Obr. 6: "Michalčino tvoření" -CMŠ
Studánka*

3 Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta

Jednou z možností, která se nabízí nejen církevním mateřským školám v souvislosti s rozvojem náboženské dimenze člověka, je práce podle principů Celistvé na smysl zaměřené pedagogiky Franze Ketta. V následujícím textu se proto dílo Franze Ketta a jeho spolupracovníků pokusím stručně představit.

3.1 Krátký pohled do historie

Počátky tohoto pedagogického směru nalezneme v sedmdesátých letech 20. století v Bavorsku. Náboženský pedagog Franz Kett byl v té době osloven přístupem, který při práci v mateřské škole uplatňovala řeholní sestra Ester Kaufmann. Tímto setkáním začala jejich dlouholetá spolupráce, díky níž se katechetický způsob práce postupně rozvíjel. Cesty zakladatelů se po čase rozešly, způsob práce však pokračoval ve svém vývoji, rozšiřoval se především v německy mluvících zemích Evropy a v průběhu let se rozvinul v samostatný pedagogický systém s vlastními specifickými postupy, principy, metodami práce a pomůckami, který je možné využít pro všechny věkové skupiny. Pedagogika je dnes v německy mluvících zemích známá pod názvem *Ganzheitlich sinnorientierte Pädagogik – Religionspädagogische Praxis* (RPP). V roce 2008 byl založen Institut für Ganzheitlich sinnorientierte Pädagogik – RPP (e.V.) s cílem zachovávat a dále rozvíjet životní dílo Franze Ketta. V návaznosti na něj vznikla v květnu 2010 v České republice Společnost pro celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta, o. s. se sídlem v Ostravě.

Obr. 7: Franz Kett

Společnost provozuje vlastní webové stránky, na kterých lze najít základní informace, aktuality, pozvánky na semináře či stručné představení publikací nebo související články a odkazy. V českém jazyce zatím neexistuje kvalifikovaně napsaná publikace, která by s tímto

Obr. 8: Praktický seminář s Franzem Kettem v Brně

pedagogickým směrem blíže seznamovala, veškerá literatura je německá. Čeští zájemci v současné době mohou vycházet pouze z dílčích již přeložených textů nebo z informací, které získávají prostřednictvím absolvování jednotlivých kurzů a seminářů.

3.2 Východiska

Pedagogický směr vychází z křesťanského pojetí člověka. Sám Franz Kett shrnuje podstatná východiska pedagogiky do čtyř bodů.²²

Pedagogika existenciální – Daseinspädagogik

Život každého člověka je chápán jako dar a úkol zároveň. Uvědomit si, že *jsem* a *jsem tady*, má v této pedagogice stěžejní význam. Člověk je jedinečnou a neopakovatelnou bytostí, cílem pedagogiky je pomáhat mu odhalovat radost z bytí v přítomnosti a vnímavost k životu. „Není vždy lehké být, ale je dobře, že jsem,“ říká Franz Kett a tím vystihuje důležitý rozměr postoje k životu.

Pedagogika vztahová – Beziehungspädagogik

Aby se člověk mohl stávat sám sebou, potřebuje se konfrontovat se svým okolím. To se děje ve vztazích – především ve vztahu ke světu a k druhým lidem. Tyto vztahy mají různou kvalitu, která přechází od vztahu JÁ – ONO ke vztahu JÁ -TY. První vztah člověk potřebuje k tomu, aby přežil, druhý k tomu, aby se stal člověkem. Pedagogika si klade za cíl podporovat všechny vztahy (k lidem i věcem tohoto světa) a poskytuje prostor pro vnímavou vzájemnost. V hloubce těchto vztahů se pak uskutečňuje vztah člověka k Bohu. Židovský filozof Martin Buber říká: „Stávám se sám sebou, když vyslovím ty.“

Pedagogika sebeuvědomění – Pädagogik zur Selbstverwesentlichung

Pedagogika vede člověka k poznání vlastního vnitřního světa, aby mohl vnímal jeho smysluplnost a stávat se sám sebou. K tomu přispívá řeč symbolů a znaků, která dokáže vyjádřit víc než jazyk slov. Tato řeč je vlastní pohádkám nebo biblickým příběhům. Úkolem pedagogiky je pomoci porozumět tomuto jazyku a poskytovat impulzy k objevování a nalézání sebe sama skrze symbolické jednání a tvoření, které se děje ve vztahu.

22 srv. <http://franz-kett.de/> a Jarošová H. Přítomnost a naplňování kompetencí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v programu „Aby malé bylo velké“. Diplomová práce, Olomouc, 2010. s. 37-40

Pedagogika náboženská – Religionspädagogik

Pokud chceme mluvit o výchově v její celistvosti, nemůžeme opomenout ani výchovu náboženskou. Všechny předchozí body mají jedno společné. Totiž že vzdělávací úsilí vždy směřuje k hlubšímu smyslu, k přesažné skutečnosti, kterou židovsko-křesťanská tradice nazývá konkrétním jménem – Bůh. Nahlížení („kontemplace“) ve smyslu objevování hlubších významů a základu smyslu a bytí je klíčovým pojmem Celistvé na smysl zaměřené pedagogiky. Přičemž platí, co napsal Karl Rahner: „Křesťanské poselství, které má být předáváno lidem, není předáváním něčeho cizího, vnějšího, ale probuzením a interpretací toho nejvnitřnějšího v člověku.“

Celistvá na smysl zaměřená pedagogika se řídí dvanácti principy, které v této práci nebudu podrobněji rozvádět. Tyto principy vychází z praxe, z přímé práce s dětmi, jsou tedy ověřené zkušeností, a teoreticky byly formulovány až druhotně. Podrobněji se s nimi seznamují účastníci základního kurzu.²³

3.3 Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta v praxi mateřské školy

Co konkrétně přináší Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta současné české mateřské škole a čím může obohatit její vzdělávací nabídku? Pedagogický směr vznikl a je prověřen primárně v prostředí mateřské školy, i když v poněkud odlišném od našeho. Protože se s jeho prvky v některých našich předškolních zařízeních již delší dobu úspěšně pracuje, rozhodli se jeho čeští garanti přeložit a pro naše prostředí a potřeby upravit některé materiály určené právě pro práci v mateřské škole. V roce 2008 byla vydána metodická příručka náboženské výchovy předškolních dětí v mateřských školách a ve farnostech „Aby malé bylo velké“ a v současné době se pracuje na koncepci pro předškolní vzdělávání podle této pedagogiky s názvem „Učím se říkat ty“. K obohacení práce v mateřské škole lze využít sešitek adventních katechezí „Ta hvězda naděje pro mne i tebe je“, náměty k oslavě svátku sv. Mikuláše z publikace „Svatý Mikuláš: Člověk plný Boží lásky“, zpěvník „Já jsem tady a zpívám“ nebo některé další pohádky či příběhy z dílčích seminářů.

²³ K bližšímu seznámení se s jednotlivými principy odkazují na již zmiňovanou diplomovou práci H. Jarošové, jejíž text je dostupný také na oficiálních stránkách Společnosti pro celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta, o.s. <<http://pedagogika.archa.info/>>

3.3.1 Cíle a požadavky

Chceme-li uvažovat o celistvé pedagogice jako o alternativě v mateřské škole, je potřeba přiblížit její základní cíle a požadavky. Protože se jedná o výchovu předškolních dětí, budu v této části vycházet z formulace cílů uvedených v publikaci „Aby malé bylo velké“. V příloze pak uvádím základní cíl pedagogiky stažený z webových stránek Společnosti pro celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta. (Příloha 1)

Již v úvodu zmiňované publikace je nastíněn cíl, ke kterému celé dílo směřuje: „Cílem programu není mluvit „o Bohu a o Ježíši“, učit děti základní modlitby, učit je znát biblické příběhy a nacvičovat písně k liturgii, ale radovat se z toho, že spolu naplňujeme křesťanské soužití a zprostředkováváme si navzájem křesťanské hodnoty. O Bohu se nemluví jako o někom, kdo se k životu dítěte „přidává odjinud“ jako autorita a je autoritou rodiny potvrzován, ale kdo je v prostoru života přirozeně přítomný jako jeho Tvůrce a děti se jej v procesu výchovy učí odkrývat, objevovat a pojmenovávat.“²⁴ Jinými slovy by se dalo říci, že se děti učí mít radost ze společenství s druhými, učí se v něm každodenně společně žít a společně objevují, co je k tomu důležité. Jedná se o jakousi výchovu k prosociálnímu chování a citění, na které se dnes v mateřských školách klade značný důraz. Usiluje se tím o naplňování sociálních a personálních kompetencí, k němuž dochází právě ve vztazích. Vše je prohloubeno o přítomnost Tvůrce, se kterou se přirozeně počítá a dětem je nabídnuto jej odkrývat a objevovat. Základem křesťanské výchovy je prohlubování schopnosti vytvářet, uskutečňovat a prožívat vztahy. Náboženská výchova chce „výchovou spirituální dimenze, která je složkou osobnosti každého člověka, přispívat k tomu, aby lidé mohli žít v pokoji ve vztahu k sobě samému, ke druhým lidem, ke světu a skrze tyto vztahy pak ke všemu, co je přesahuje.“²⁵

Autoři metodické příručky člení její cíle do několika oblastí:

Člověk ve vztahu k sobě

Základními postoji učitelky v mateřské škole k dítěti by měli být úcta a respekt k jeho osobnosti, k jeho individualitě. Dítě si skrze tuto zkušenost postupně vytváří pozitivní obraz o sobě samém. Zdravé sebevědomí a sebeúcta pak ovlivňují kvalitu života jedince a jeho vztahů k okolnímu světu po celý další život. Láska a úcta dítěte k sobě

24 Ederová, M., Muroňová, E., Havel, T. C. Aby malé bylo velké. Brno, 2008. s. 7

25 Ederová, M., Muroňová, E., Havel, T. C. Aby malé bylo velké. Brno, 2008. s. 9

samému je také cílem náboženské výchovy. Člověk přijímá svůj život jako dar, říká mu ano, protože je to na prvním místě Bůh, který ho přijímá bez výhrad.

Člověk ve vztahu ke druhým lidem

Již od početí je život dítěte spojen s životem jiného člověka, matky. Úzké spojení pokračuje i po narození, kdy je dítě na matčině péči zcela závislé. Postupně se pomalu

Obr. 9: Kamarádi -CMŠ "U sv. Josefa"

odpoutává, aby samo navazovalo nové vztahy s ostatními členy rodiny, s kamarády, s lidmi z blízkého i vzdálenějšího okolí. Celý lidský život je ve znamení dávání a přijímání, ve znamení vztahů k druhým lidem, což si náboženská výchova uvědomuje a vědomě podporuje. Metodika cituje Franze Ketta: „V MY totiž umí být přítomné pouze JÁ, které je schopné nejprve odstoupit od sebe sama a vnímat druhého jako TY. To znamená projevit

zájem, vcítit se, respektovat a vyjadřovat úctu.“²⁶ Skrze konfrontaci s druhými poznáváme sami sebe a v důsledku je to sám Bůh, který člověka nazývá TY a člověkem tak může být nazván.

Člověk ve vztahu ke světu

Náboženská výchova doprovází člověka na cestě poznávání a odhalování okolního světa, především přírody, jejíž jsme součástí, což se děje většinou pomocí smyslů. Jedinečnost člověka spočívá také v tom, že je schopný přijmout odpovědnost za svět, ve kterém žije a přistupovat k němu s úctou a respektem. Zároveň se učí ztišení, úžasu a naslouchání. Svět se tak stává pro lidstvo vzácným darem. „Úžas je počátek moudrosti, ve které se setkáváme s Bohem,“ říká Ester Kaufmannová.²⁷

Obr. 10: Jéé, hele! -CMŠ "U sv. Josefa"

²⁶ Ederová, M., Muroňová, E., Havel, T. C. Aby malé bylo velké. Brno, 2008. s. 10

²⁷ Ederová, M., Muroňová, E., Havel, T. C. Aby malé bylo velké. Brno, 2008. s. 10

Člověk ve vztahu ke všemu, co jej přesahuje

Zde začnu nejprve citací z metodiky: „Cílem náboženské výchovy je vytvořit dítěti takový prostor, aby si mohlo samo v sobě upevnit otevřenost pro otázky po smyslu všeho, co je obklopuje a co prožívá.“²⁸ Předškolní dítě je na rozdíl od dospělého těmto otázkám přirozeně nakloněné. Dalo by se říci, že intuitivně vnímá radost ze života a snad v něm svým způsobem spatřuje i jeho Tvůrce. Jak roste, se postupně konfrontuje se zranitelností, se zklamáním nebo se zlem. Učí se vyrovnávat s protiklady, které život přináší a i přesto si zachovat jakýsi životní optimismus, který je právě dětem tak blízký. Dítě potřebuje partnera, opravdového svědka života, který je ochotný ho na jeho cestě otázek doprovázet.

3.3.2 Způsob práce

Celistvá pedagogika používá své specifické metody a řídí se určitými principy, do kterých člověk proniká nejlépe tím, že je sám na sobě zakouší. V úvodu setkání (příběhu, katecheze) je cílem vytvořit společenství, uvědomit si svoji přítomnost tady a teď – to, že já tu mám své místo a stejně tak všichni ostatní. V praxi běžné mateřské školy probíhá něco podobného při setkání v ranním kruhu.

Pozornost zúčastněných se soustředí na střed kruhu, kde se postupně vytváří symbolický obraz ze šátků, přírodnin a dalších předmětů. Obraz znázorňuje vyprávěný příběh či poznávanou skutečnost a je společným dílem všech. Děti se do jeho tvorby aktivně zapojují. Poznávání se děje všemi smysly a ve spolupráci, je zde prostor pro klid a soustředění, odkrývání tajemství, pro smyslové vjemy, ale i pro pohyb či prvky dramatické výchovy. Některé činnosti mohou být doprovázeny jednoduchou písní. Větší důraz než na množství slov je kladen na výmluvnost symbolů. Hovoří k nám barvy a tvary šátků, použité přírodniny, ale také způsob, jakým si je předáváme, jak s nimi pracujeme. Děti se tak učí soustředění, postoji úcty a respektu nejen k lidem, ale i ke všem stvořeným věcem.

Obr. 11: Pedagogika Franze Ketta v praxi
KMŠ sv. Klimenta

28 Ederová, M., Muroňová, E., Havel, T. C. Aby malé bylo velké. Brno, 2008. s. 10

Další část setkání nabízí prostor, aby načerpané poznání, zkušenosti a prožitky mohly být vyjádřeny. Děti mají k dispozici nejrůznější materiál (drobné přírodniny, dřívka,

Obr. 12: Samostatné tvoření dětí -KMŠ sv. Klimenta

dřevěné kostky, provázky, barevná sklíčka, filcové tvary,...), ze kterého si vytváří vlastní obrazy. Ty souvisí s tématem a originálním způsobem odrážejí vnitřní prožitky jednotlivých dětí. Vzniklá díla se nehodnotí, spíš spontánně obdivují. V praxi se osvědčilo si obrazy „vyfotit“ a tak si je uchovat ve své paměti, ve svém srdci. V závěru si můžeme společně zazpívat a prožité zkušenosti krátce shrneme nebo uzavřeme jednoduchou modlitbou.

3.3.3 Souvislost s RVP PV

Jak jsem se již zmiňovala výše, v květnu 2009 jsem se zúčastnila semináře k metodické příručce „Aby malé bylo velké“. Protože se jednalo o seminář určený primárně učitelkám mateřských škol, byla jeho jedna část zaměřena právě na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. O souvislosti pedagogiky Franze Ketta a RVP PV jsme vzájemně diskutovali a hledali v programu „Aby malé bylo velké“ konkrétní činnosti, které rozvíjejí jednotlivé kompetence. Jako studentku prvního ročníku učitelství pro mateřské školy mě tehdy tato aktivita velmi zaujala a později při volbě tématu bakalářské práce také ovlivnila. Až po termínu zadání prací jsem se blíže seznámila s absolventkou stejného semináře v Českém Těšíně, která se tématu přítomnosti a naplňování kompetencí RVP PV v programu „Aby malé bylo velké“ podrobně věnuje ve své diplomové práci. Z tohoto důvodu se zmiňovanou problematikou nebudu blíže zabývat a uvedu pouze závěry zde ověřené.

Jarošová ve své práci dospěla k následujícím závěrům.²⁹ Činnosti obsažené v metodice jsou plně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání a v různé míře rozvíjí jednotlivé klíčové kompetence, v některých případech státní směrnice přesahují. Bylo ověřeno i několik slabých stránek, jedna dílčí oblast není rozvíjena vůbec. Jedná se o využití informativních prostředků, jako jsou knížky,

²⁹ viz. Jarošová H. Přítomnost a naplňování kompetencí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v programu „Aby malé bylo velké“. Diplomová práce. Olomouc, 2010

encyklopedie, počítač či audiovizuální technika. V menší míře je rozvíjen souvislý projev dítěte, tento nedostatek se však v běžném dni v mateřské škole přirozeně kompenzuje. Naopak velkým obohacením je práce se symboly a rozvoj citlivosti pro tento způsob komunikace. Silnou stránkou je především utváření společenství, které se promítá do všech kompetencí, jakousi „nadstavbou“ je rozvoj náboženského rozměru dětí.

Shrnutí autorky zní takto: „Celkový přínos metodiky pro školní prostředí tkví v jejím zaměření na celistvý vývoj dítěte včetně jeho dimenze spirituální. Program způsobem dětem přijatelným rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje i hodnoty důležité pro osobní rozvoj i další uplatnění v životě. Zároveň dává příležitost dítěti v poznávané skutečnosti objevovat skrytou přítomnost Boha.“³⁰

30 Jarošová, H. Přítomnost a naplňování kompetencí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v programu „Aby malé bylo velké“. Diplomová práce. Olomouc, 2010. s.100

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Situace církevních mateřských škol v ČR

Po té, co jsem se zabývala náboženským rozměrem člověka, hodnotami a přiblížila stručně Celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta, bych se chtěla v praktické části práce blíže věnovat církevním mateřským školám v České republice, jelikož právě v nich se tyto klíčové pojmy setkávají. Na jakých základech stavějí? Co mohou nabídnout naší společnosti? Proč vznikly a s čím mají největší problémy? To jsou jen některé z otázek, na které jsem se pokusila nalézt odpověď. Situace těchto škol již byla stručně nastíněna a popsána ve vlastním textu práce. Nyní se jí budu věnovat podrobněji.

4.1 Popis realizace praktické části

Mým záměrem bylo zmapovat síť církevních mateřských škol v České republice a co největší počet z nich oslovit elektronickou poštou formou dotazníku. Primárním zdrojem pro získání základních informací a mailových adres mi byly webové stránky jednotlivých mateřských škol. Z nabídky výzkumných metod jsem zvolila dotazník a pro větší vhled do problematiky také pozorování a neformální rozhovory ve vybraných církevních mateřských školách, které jsem navštívila v průběhu svého studia.

Obr. 13: Budova CMŠ Lipenská, České Budějovice

Pojem církevní mateřská škola může vyvolat různé představy, proto jsem si ho pro potřeby práce vymezila následovně: Na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy³¹ jsem si v rejstříku škol a školských zařízení vyhledala mateřské školy, jejichž zřizovatelem je církev. K datu 18.10. 2010 se jednalo o 32 mateřských škol. Za pomoci katalogu církevních škol na webových stránkách církevního školství³², kde je uvedena stručná charakteristika jednotlivých škol, jsem vyloučila školy speciální a tím získala výzkumný vzorek 25 církevních mateřských škol. Z toho 18 z nich spadá pod

31 <<http://rejskol.msmt.cz/>>

32 <<http://skolstvi.cirkev.cz/>>

římskokatolickou církev a 6 je z jiných církví, jedna patří do soustavy škol zřizovaných Židovskou obcí. Kompletní seznam oslovených mateřských škol uvádím v příloze (Příloha 2).

Tyto školy jsem mailem s přiloženým dotazníkem požádala o spolupráci. Vyplněných dotazníků se mi zpět vrátilo 14, to je 56 %. Se čtyřmi dalšími školami jsem byla v kontaktu – většinou se omlouvali na časovou vytíženost, popřípadě dotazník slíbili dodat později a nedodali. Od ostatních jsem zpětnou vazbu nezískala. Autoři vyplněných dotazníků mě překvapili vstřícností a ochotou.

Předpokládám, že důvodem relativně nízké návratnosti byla jeho obsáhlost a již zmiňovaná časová vytíženost. V některých případech se mohlo jednat o chybu v komunikaci při předávání dotazníku mezi vedením školy a vedoucí učitelkou. Protože pracuji na církevní mateřské škole, vím, že dotazníků na podobné téma se v letošním roce sešlo několik. Nelze vyloučit ani chybu při použití elektronické pošty či špatně zadanou mailovou adresu.

Obr. 14: Budova MŠ při ZŠ Jana Pavla II. v Hradci Králové

Dotazník, který jsem pro účel práce sestavila, je pro přehlednost členěn do pěti oblastí: 1. **Charakteristika MŠ**, 2. **Metody, formy, organizace**, 3. **Náboženská výchova a předávání křesťanských hodnot**, 4. **Vztahy** a 5. **Řízení školy**. V závěru pak byl ponechán prostor pro případné další sdělení související s tématem.

Znění dotazníku pak bylo následující:

1. Charakteristika MŠ: (Doplňte za dvojtečku)

Lokalita (obec nebo město + přibližný počet obyvatel):

Rok vzniku (po roce 1989 v případě navázání na předchozí činnost):

Co bylo důvodem vzniku vaší MŠ?:

Církev, ke které patří váš zřizovatel:

Kapacita vaší mateřské školy:

Počet tříd:

Počet učitelek (asistentů):

Složení tříd (homogenní nebo heterogenní):

Odmítáte žádosti o přijetí z kapacitních důvodů?:

Uvažujete o rozšíření vaší MŠ?:

Co považujete za hlavní cíl vaší MŠ?:

Většina dětí je: (Vyberte odpověď, která vaši situaci nejlépe charakterizuje a запиšte za ni ANO)

- Z věřících rodin
- Z nevěřících
- Přibližně stejně
- Nedokážu odhadnout

Navštěvují vaši MŠ i děti z jiných církví?:

Navštěvují vaši MŠ děti se speciálními vzdělávacími potřebami?

(doplňte k uvedeným možnostem ANO nebo NE)

- Tělesné postižení:
- Závažnější logopedické problémy:
- Autismus:
- DMO:
- Cizinci:
- Jiné (doplňte prosím konkrétně) :

Zaměstnanci -pedagogičtí pracovníci jsou věřící (hlásí se k nějaké církvi a praktikují život z víry):

- Všichni
- Většina z nich
- Asi polovina
- Méně než polovina

Zaměstnanci -ostatní jsou věřící (hlásí se k nějaké církvi a praktikují život z víry):

- Všichni
- Většina z nich
- Asi polovina
- Méně než polovina

Praktikování víry je/není podmínkou přijetí pedagogického pracovníka. (odpovídající sloveso zvýrazněte tučně)

Platí se ve vaší MŠ školné?:

Pokud ano, na co jsou tyto finance nejčastěji využity?:

Potýká se vaše MŠ s nějakými vážnějšími problémy? Pokud ano, naznačte prosím oblast, které se tyto problémy týkají:

2. Metody, formy, organizace:

Prezentuje se vaše MŠ nějakým konkrétním zaměřením (př. ekologie, spolupráce s rodinou, prosociální činnosti, křesťanská výchova,...)? (doplňte ANO nebo NE, v případě kladné odpovědi konkretizujte) :

Uplatňujete ve vaší MŠ oficiálně nějaký z následujících programů?

(K odpovědi, která vaši situaci charakterizuje, doplňte ANO, popřípadě ANO, jeho prvky) :

- Montessori
- Zdravá MŠ
- Začít spolu
- Jiný (doplňte jaký)
- Žádný

Nabízí vaše MŠ nějaké kroužky? (Vypište jaké) :

3. Náboženská výchova a předávání křesťanských hodnot:

Jakým způsobem probíhá ve vaší MŠ náboženská výchova a seznamování dětí s křesťanskými hodnotami? (K uvedeným možnostem v nabídce doplňte ANO nebo NE, případně blíže charakterizujte) :

- Pravidelné katecheze, pravidelné „náboženství“ (jak často, kdo je vede):
- Nepravidelné katecheze (kdy, kdo je vede):
- Oslava církevních svátků (Vánoce, Velikonoce,...):
- Povídání o svatých:
- Společná modlitba (jakou formou?) :
- Poděkování za jídlo:
- Práce s biblickými příběhy:
- Spolupráce s knězem, farářem, řeholníky,... (přímá práce s dětmi, popř. jak jinak) :
- Mše sv. pro děti v rámci školy:
- Další (doplňte) :

Promítá se náboženská (křesťanská) výchova do vašeho ŠVP? (doplňte, jak konkrétně – př. ve zvláštní příloze, v charakteristice školy, ve vzdělávacím obsahu,...) :

Z jakých zdrojů v tomto směru čerpáte? (doplňte):

Znáte Celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta?

(označte tučně charakteristiku, která nejlépe vystihuje vaši situaci) :

- Ne
- Ano, ale nepracujeme s ní
- Ano, občas s ní pracujeme (nebo s některými prvky)
- Ano, pracujeme s ní pravidelně

Vím/nevím, že se připravuje koncepce pro předškolní vzdělávání „Učím se říkat ty“, která vychází z této pedagogiky. (odpovídající sloveso zvýrazněte tučně)

Dává podle vás RVP PV dostatek prostoru pro rozvoj náboženského rozměru dítěte? (V čem konkrétně)

- ANO:
- NE:

4. Vztahy:

Spolupracuje vaše MŠ s ostatními MŠ nebo církevními MŠ?:

Jak konkrétně?:

Jakou formou spolupracujete s rodiči dětí?

(k možnostem, které charakterizují vaši situaci, dopište ANO, případně doplňte) :

- Občanské sdružení:
- Příležitostná výpomoc (jak):
- Finanční a materiální pomoc:
- Jinak (pokud možno konkretizujte jak):

Mají rodiče zájem o spolupráci? (označte tučně charakteristiku, která nejlépe vystihuje vaši situaci) :

- Všichni
- Většina ano
- Asi polovina ano
- Většina ne

Pořádáte akce pro rodiče a děti mimo běžný provoz MŠ? (dopíšte ANO nebo NE):

Pokud ano, jaké?:

Pořádáte akce pro rodiče dětí (přednášky, scházení se,...):

Pokud ano, jaké a jak často?:

5. Řízení školy:

Má vaše škola dostatek financí na mzdy zaměstnanců ?

(označte tučně charakteristiku, která nejlépe vystihuje vaši situaci, případně doplňte) :

- Ano, má dostatek
- Ano, ale... (doplňte konkrétněji)
- Finance jsou nedostačující

Má vaše škola dostatek financí na pomůcky a vybavení?

(označte tučně charakteristiku, která nejlépe vystihuje vaši situaci, případně doplňte) :

- Ano, má dostatek
- Ano, ale... (doplňte konkrétněji)
- Finance jsou nedostačující

Hlavní odpovědnost za chod školy nese: (k možnosti, která charakterizuje vaši situaci, dopište ANO)

- ředitelka MŠ
- pověřená učitelka
- ředitel ZŠ (gymnázia,...)
- jiná osoba (doplňte jaká)

Pokuste se formulovat, s čím má vedení vaší školy největší problémy?

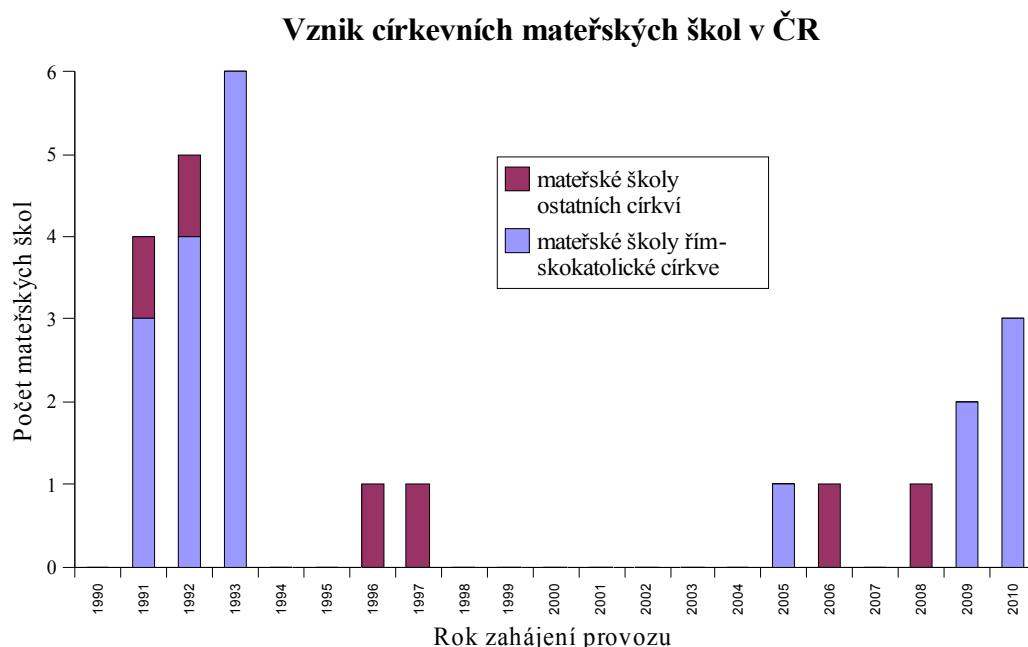
Zde je prostor, pokud považujete za důležité sdělit ještě něco o vaší MŠ v souvislosti s nastíněným tématem mé práce:

4.2 Zpracování dat z dotazníků

4.2.1 Charakteristika MŠ

Ze čtrnácti mateřských škol, které se do mého výzkumu zapojily, bylo pět pražských, pět z velkých měst (80 – 100 000 obyvatel), dvě z malých měst (do 10 000 obyvatel) a dvě z měst o počtu obyvatel 19 000 a 30 000.

Po roce 1989 většina z nich vznikla, popřípadě obnovila činnost v devadesátých letech 20. století. Konkrétně v letech 1990 – 95 (r. 1990 – dvě MŠ, 1991 – jedna, 1992 – tři, 1993 – tři, 1994 – jedna, 1995 – jedna). Po roce 2000 se datuje vznik tří mateřských škol a to v letech 2000, 2005 a 2008. Tato data jsem porovnávala s údaji z webových stránek a zjistila určité nesrovnalosti, které souvisí s označením. Rok vzniku a rok zahájení provozu jako církevní mateřská škola se v některých případech liší. Pro zajímavost jsem zanesla údaje o zahájení provozu všech oslovených mateřských škol do grafu. Je zde také patrný rozdíl mezi školami církve římskokatolické a mateřskými školami ostatních církví.

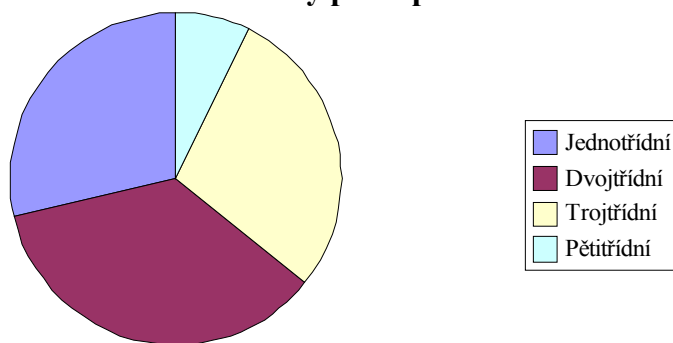
graf 1: Vznik církevních mateřských škol v jednotlivých letech

Jako důvody vzniku byly uváděny tyto skutečnosti: Pět mateřských škol vzniklo primárně jako reakce na přání rodičů či z potřeby farnosti, ve které se škola nachází. V případě mateřských škol, jejichž zřizovatelem je řeholní společenství, bylo hlavním důvodem vzniku navrácení majetku a z toho plynoucí navázání na činnost před rokem 1950 jako konkrétní způsob naplnění poslání a charismat řádu či kongregace. Jedná se o čtyři mateřské školy. Iniciativa vzniku dvou mateřských škol pochází ze spolupráce s biskupstvím či arcibiskupstvím a snahy mít ve městě tento typ školy. Mezi další uváděné důvody patří předávání hodnot stojících na křesťanských základech, vedení dětí k Bohu nebo konkrétní způsob práce s maminkami a dětmi.

Zřizovatel dvanácti mateřských škol patří k římskokatolické církvi, dvě k Jednotě bratrské.

Kapacita těchto škol se pohybuje od 15 do 130³³ dětí. Jednotřídní mateřské školy jsou čtyři s kapacitou 15, 22, 25³⁴ a 26 dětí, stejně jako trojtřídní (kapacita 60, 62 a dvakrát 75 dětí). Pět mateřských škol je dvojtřídních. Ve třech případech se jedná o model s třiceti dětmi, které jsou oficiálně rozdělené do dvou tříd (většinou na mladší a starší), v praxi pak fungují jako jedna třída, která se na určité činnosti během dne dělí na dvě menší skupiny. Počet dětí na učitelku se tím snižuje, což znamená mimo jiné více prostoru pro individuální přístup k jednotlivým dětem. Osobně jsem dvě takové školy navštívila a tento model mě zaujal. Největší mateřská škola je pětitřídní, z čehož je jedna třída polodenní.

Církevní mateřské školy podle počtu tříd

graf 2: Kapacita církevních mateřských škol podle počtu tříd

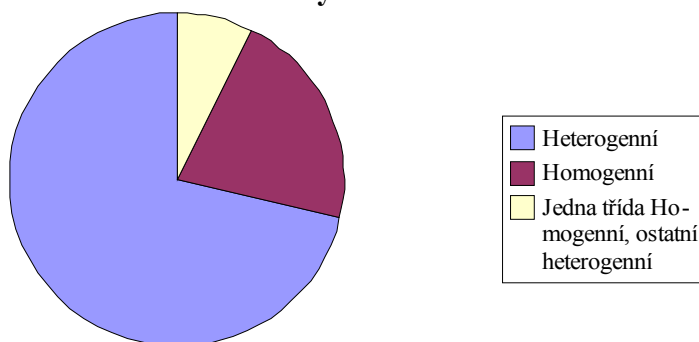
³³ Kapacita této mateřské školy je sice až 130 dětí, v současnosti však přijímá pouze 112 dětí

³⁴ Tato mateřská škola má od ledna 2011 kapacitu 50 dětí ve dvou třídách, ale zde vycházím z údajů z listopadu 2010, kdy byl dotazník vyplněn

Počet učitelek odpovídá potřebám jednotlivých škol, přítomnost asistenta uvedly dvě z nich (v jednom případě se jedná o tři asistenty, ve druhém o jednoho). Jedna mateřská škola o něj usiluje.

Třídy jsou věkově heterogenní v deseti případech, třikrát bylo doplněno homogenní, v jednom případě je jedna třída homogenní a ostatní smíšené.

Církevní mateřské školy-věkové složení tříd

graf 3: Věkové složení tříd v církevních mateřských školách

Z kapacitních důvodů musí žádosti o přijetí odmítat všechny uvedené školy, o rozšíření reálně uvažují dvě, v jednom případě byl návrh zamítnut, čtyři školy pak nemají k dispozici potřebné prostory.

Co považují jednotlivé školy za svůj hlavní cíl? Odpovědi jsou rozmanité, stručné i obsáhlejší, proto je uvedu v plném znění. Většinou je usilováno o všestranný rozvoj osobnosti v duchu křesťanských hodnot, o vytváření a podporování mezilidských vztahů, vytváření rodinného a přijímajícího prostředí, o navázání na křesťanskou výchovu v rodinách a v neposlední řadě i o cíl nejvyšší – vést svěřené děti i jejich rodiče k poznání Boha.

Hlavní cíle jednotlivých církevních mateřských škol:

- *Zajišťování všestranné péče dětem ve věku od tří do šesti let (případně do sedmi pro děti s odkladem školní docházky) realizací výchovných programů podporujících tělesné zdraví, psychický a sociální vývoj dítěte, přispívajících ke zvýšení sociálně kulturní úrovně péče o děti a vytvářejících základní předpoklady pro další vzdělávání dětí. Výchova k základním křesťanským*

hodnotám.

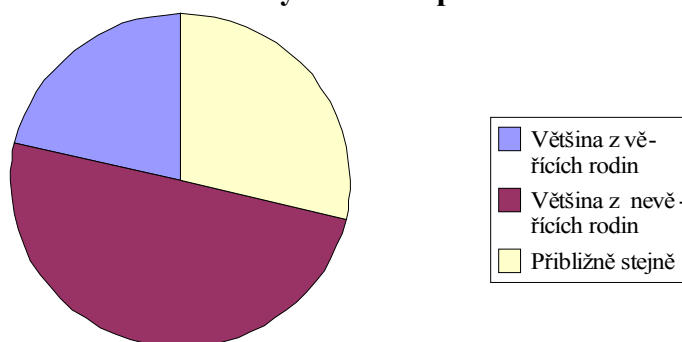
- *Poskytnout dětem ucelené předškolní vzdělání a předání křesťanských hodnot.*
- *Osobnostní rozvoj dítěte po stránce duchovní, psychické, fyzické a sociální.*
- *Výchova a vzdělávání v křesťanském duchu.*
- *Mezi hlavní cíle patří zejména podpora osobnosti dítěte, tzn. vytváření podmínek pro jeho zdravý citový, rozumový, duchovní a tělesný rozvoj, umožnit každému dítěti vzdělávání podle jeho možností a schopností. Začlenit děti s různými speciálními potřebami do kolektivu zdravých dětí. Osvojit si základní pravidla chování, základy životních a duchovních hodnot a mezilidských vztahů. Vytvořit základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání v základní škole a zároveň pomoci vyrovnat případné nerovnoměrnosti vývoje některých dětí před vstupem do základního vzdělávání. Základním posláním Církevní mateřské školy a Střediska volného času, které v sobě sdružuje poslání instituce pro předškolní vzdělávání a pro zájmové vzdělávání, je vytvořit prostředí radosti, pohody a klidu, kam by děti, mládež i dospělí rádi chodili, kam by se těšili, kde by měli co nejlepší podmínky pro svůj všestranný osobnostní rozvoj i rozvoj duchovní. Prioritou jsou otevřené dveře, společné akce, vzájemná komunikace. Poznat sílu přátelství a zažít, že jsme přijímáni a milováni takoví, jací jsme. Že je stále s námi Někdo s velkým N, který nás nikdy neopustí, komu na nás nesmírně záleží a má nás všechny bezpodmínečně rád. S Ním nikdy nejsme sami. Tak se také jmenuje náš ŠVP.*
- *Rozvíjet samostatné a zdravě sebevědomé děti cestou mravní a náboženské výchovy, položit základy celoživotního vzdělávání podle možnosti jednotlivých dětí, podle jejich zájmů a potřeb, učit je lásce k druhým, k přírodě a ke všemu živému. Přistupovat k dětem citlivě a s laskavostí, trpělivě je povzbuzovat a chválit. ... Všechna snažení směřují k tomu, aby zde byly děti maximálně šťastné a spokojené.*
- *Ukázat dětem, že lze najít v každém dobro a snažit se je co nejlépe připravit nejen na vstup do školy, ale i do života.*
- *Formovat generace dětí, vkládat do nich zdravé a dobré hodnoty, které je*

budou provázet celý život.

- *Vytvořit rodinné, bezpečné a přijímající prostředí pro děti a jejich rodiče, ve kterém by se dařilo utvářet dobré vztahy mezi dospělými a dětmi; učit děti radostné odvaze žít (nikoliv tedy primárně udělat z dětí křesťany..)*
- *Šťastné a spokojené Boží dítě, otevřené k přijímání křesťanských a mravních hodnot, které touží po poznání a má ruce připravené k dílu všude, kde je to potřeba.*
- *Navazovat na křesťanskou výchovu v rodinách a doplňovat ji, dětem z nevěřících rodin umožnit seznámení se základy křesťanství.*
- *Aby děti i jejich rodiče skrze nás poznali Pána Ježíše Krista.*

Odpovědi na další otázky poodhalují některé informace o složení dětí, navštěvujících církevní mateřské školy. Pouze ve třech případech je většina dětí z věřících rodin, čtyři školy uvádějí, že poměr mezi věřícími a nevěřícími je přibližně stejný, v ostatních případech převažují děti z rodin nevěřících. Děti z jiných církví navštěvují (alespoň občas) téměř všechny z těchto škol, pouze v jednom případě zněla odpověď NE a v jednom NEVÍM.

Církevní mateřské školy - rodinné prostředí dětí

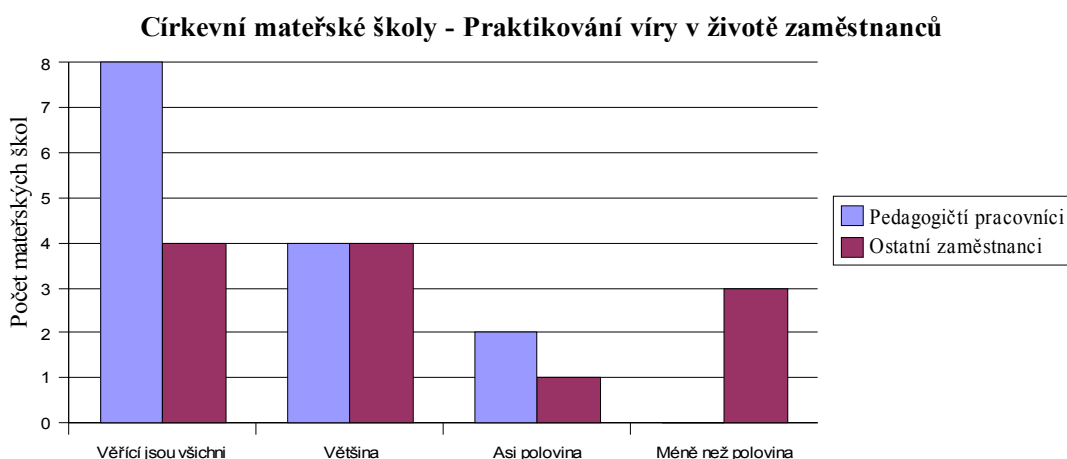

graf 4 : Rodinné prostředí dětí

Většina mateřských škol je otevřena přijímání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami nejrozličnějšího charakteru. Některé z nich integrují i větší množství dětí se závažnějším znevýhodněním (jedna mateřská škola uvádí kromě možností z nabídky ještě tyto další: těžká vada zraku, kombinované postižení, mentální postižení, downův syndrom,

williamsův syndrom, epileptické záchvaty, sluchové vady; děti ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí). Čtyři mateřské školy žádné takové dítě nenavštěvuje a zástupce jedné školy v odpovědi přímo uvádí, že „obecně spíše ne, nebo jde o velkou výjimku“. Vždy záleží na celkovém zaměření školy, na jejích prioritách a možnostech. Nejčastěji byly uváděni cizinci, závažnější logopedické problémy (případně i logopedické zaměření), tělesné postižení, autismus či zrakové postižení. Z dalších pak například DMO, kombinované vady, svalová dystrofie či poruchy chování.

Pedagogičtí pracovníci jsou v osmi případech věřící všichni, v dalších čtyřech pak většina, dvakrát bylo uvedeno asi polovina. Pro sedm mateřských škol je praktikování života z víry přímo podmínkou přijetí pedagogického pracovníka. Ostatních zaměstnanců je v několika případech věřících méně než polovina. Protože se mnohdy jedná o menší mateřské školy, kde pracuje z ostatních zaměstnanců například jen jedna nebo dvě provozní pracovnice, mohou být údaje z odpovědí na tuto otázku zavádějící. Každopádně se potvrdil můj předpoklad, že praktikování života z víry je při přijímání do pracovního poměru podstatnější záležitostí u učitelek než u ostatních zaměstnanců. Jak bylo patrné i při mých návštěvách některých škol, ve většině případů nevěřících zaměstnanců se jedná o lidi, kteří s životním přesvědčením svých spolupracovníků sympatizují.

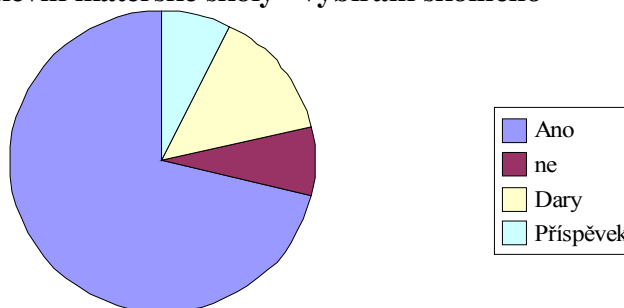

graf 5: Praktikování víry v životě zaměstnanců církevních mateřských škol

Ze čtrnácti církevních mateřských škol, které vyplnily dotazník, se na deseti vybírá školné, v jednom případě se jedná o příspěvek, jednou bylo uvedeno NE, rodiče

dvou mateřských škol přispívají formou darů. Získané finance jsou pak nejčastěji využity na zakoupení pomůcek, hraček a vybavení, na dofinancování provozních nákladů (na které nezbyvá z dotace MŠMT), případně na akce pro děti.

Církevní mateřské školy - vybírání školného

graf 6: Školné v církevních mateřských školách

Na otázku, zda se mateřská škola potýká s nějakými vážnějšími problémy, odpověděly čtyři školy, že v současné době ne, dvakrát se jedná o problémy v oblasti financí, jednou byla uvedena oblast ekonomická a personální, dále pak příprava nových větších prostor, výchovné problémy dětí, nevyhovující podmínky (malé hřiště, společná jídelna se ZŠ), nedostatek vhodných kvalifikovaných věřících učitelek MŠ ve městě, komunikace mezi rodiči, MŠ a školní jídelnou ohledně (ne)placení obědů. Jedna mimopražská škola pak uvádí: „vzhledem k tomu, že je naším zřizovatelem Arcibiskupství pražské, tak nás ostatní školky ve městě a odbor školství příliš neberou“.

Shrnutí

V závěru této podkapitoly se pokusím o malé shrnutí. Nejvíce církevních mateřských škol zahájilo provoz v první polovině devadesátých let, kdy po čtyřicetiletém útlaku komunistické nadvlády mohly jednotlivé církve začít aktivně veřejně působit. Další etapa zakládání církevních škol začala od roku 2005 a trvá dodnes. O vzniku dalších se v blízké budoucnosti uvažuje. Hlavní směřování církevních mateřských škol by se dalo shrnout jako snaha o všestranný rozvoj osobnosti každého dítěte vycházející z křesťanských základů.

Z dotazníků je patrné, že jednotlivé mateřské školy si uvědomují problém velkého

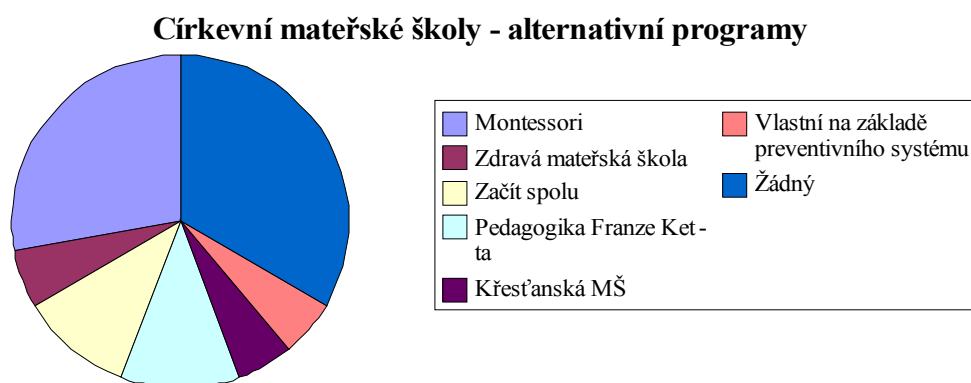
počtu dětí ve třídách a snaží se nepříznivou situaci řešit. Žádná z nich nenaplnuje třídy počtem 28 dětí. Maximum je 26 a mnohdy se jedná o číslo ještě nižší.

Poptávka na všech těchto školách převyšuje nabídku volných míst. V polovině mateřských škol převládají děti z nevěřícího prostředí. Církevní mateřské školy jsou obecně otevřené pro integraci, navštěvují je děti s nejrozmanitějšími speciálními vzdělávacími potřebami, děti cizinců i děti z jiných církví. Konkrétní podoba této otevřenosti vychází z možností a zaměření jednotlivých zařízení.

Protože hlavními nositeli předávaných hodnot jsou zaměstnanci mateřské školy, především učitelky, je v polovině případů podmínkou přijetí pedagogického pracovníka jeho aktivní život z víry. Většina mateřských škol vybírá školné, v ostatních se jedná o dary nebo příspěvky od rodičů.

4.2.2 Metody, formy a organizace

Jak jsem předpokládala při tvorbě dotazníku, většina církevních mateřských škol se zaměřuje na křesťanskou výchovu, ekologii, usiluje o spolupráci s rodinou, podporuje prosociální jednání. Dále byla uvedena misijní činnost a zaměření MŠ na děti s logopedickými problémy.

graf 7: Alternativní programy využívané v církevních mateřských školách

Prvky Montessori pedagogiky najdeme v pěti školách, prvky programu Zdravá mateřská škola v jedné, Začít spolu – prvky bylo uvedeno dvakrát. Z dalších programů byla dvakrát uvedena pedagogika Franze Ketta, jednou Křesťanská MŠ a jednou vlastní

program na základě preventivního systému Dona Bosca. V pěti mateřských školách se neuplatňuje program žádný. Školy prvky těchto programů zapojují do své koncepce a využívají je k dosažení svých cílů. Např. v programu Začít spolu jsem při jedné návštěvě mezi nabídkou center aktivit objevila centrum s názvem Katecheze.

Nabídka kroužků jednotlivých mateřských škol je velmi pestrá. V některých případech je rozšířena o další možnosti například tím, že je MŠ spojena se Střediskem volného času. Zajímavě zní také tato odpověď: *„Na pořádání kroužků nemáme prostory, proto se snažíme dopolední a odpolední programy mít naplněny zajímavými tvořivými činnostmi.“* První místo mezi nabízenými kroužky patří flétně, další v pořadí je angličtina. Častěji zmiňovaná je výtvarná výchova, keramika, tanečky, sportovní kroužek nebo plavání. Ze zajímavých názvů kroužků uvedu alespoň některé: Základy italštiny, pokusy a technika, hudebně-pohybový, tábornický a ekologie atd. Podrobnější přehled nabízených aktivit uvádím v příloze (Příloha 3).

Shrnutí

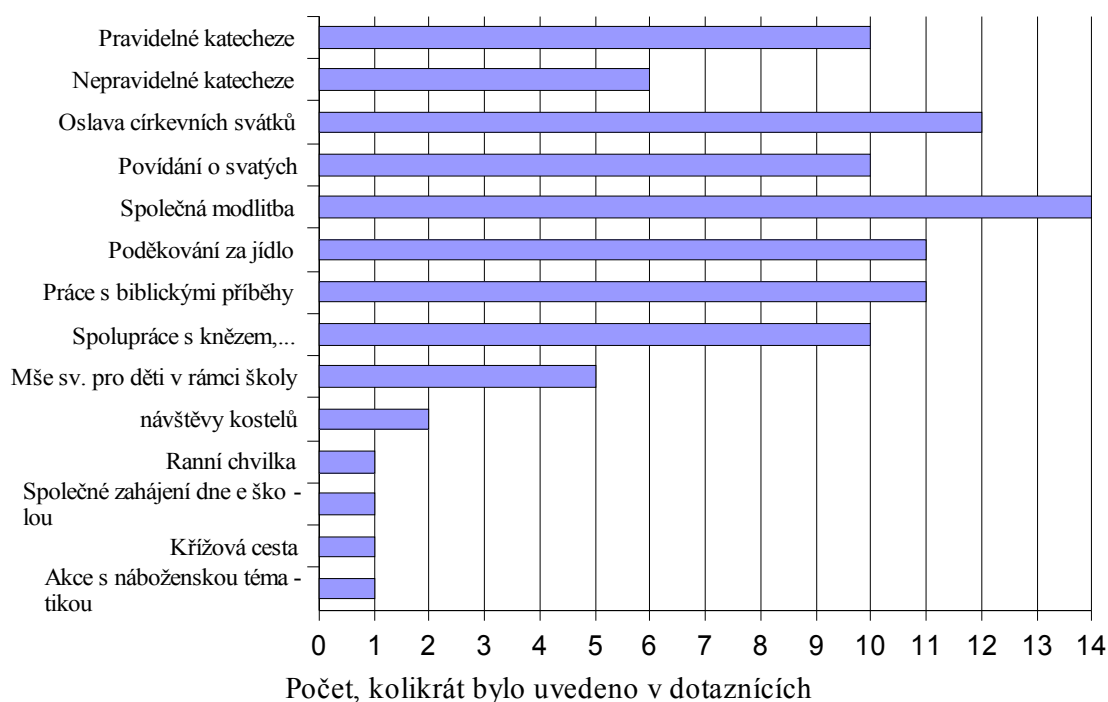
Závěry v oblasti metod, forem a organizace odpovídají současným trendům v předškolním vzdělávání. Převažuje zaměření na ekologii, snahy o spolupráci s rodinou, posilování prosociálního chování dětí a předávání hodnot – v tomto případě s křesťanským základem. Několikrát zaznělo zapojení do misijních aktivit. Církevní mateřské školy využívají nabídky alternativních vzdělávacích programů, nejčastěji uplatňují jejich některé prvky přizpůsobené svým cílům a podmínkám. Nabídka kroužků je široká, nejčastěji je nabízena výuka hry na zobcovou flétnu a angličtina.

4.2.3 Náboženská výchova a předávání křesťanských hodnot

Jakým způsobem probíhá v církevních mateřských školách náboženská výchova a seznamování dětí s křesťanskými hodnotami? Ve většině škol se to děje formou pravidelných (uvedeno 9x) či nepravidelných (6x) katechezí. Pravidelné katecheze probíhají jednou týdně, případně jednou za 14 dní, jednou měsíčně nebo průběžně během církevního roku. Ve třech případech je vede kněz, dvakrát je uvedena řádová sestra a dvakrát učitelka. Nepravidelné katecheze vede nejčastěji učitelka, v jednom případě studenti Svatojánské koleje. Církevní svátky jako Vánoce, Velikonoce, případně příprava na ně, se společně slaví ve všech mateřských školách. Povídání o svatých bylo uvedeno

desetkrát, poděkování za jídlo jedenáctkrát stejně jako práce s biblickými příběhy. Deset mateřských škol spolupracuje nějakým způsobem s knězem, kazatelem nebo s řeholníky, většinou se řadovými sestrami. Společná modlitba (pokud probíhá), tak nejčastěji formou písni nebo vlastními slovy, byly uvedeny i tradiční modlitby, zajímavou myšlenkou je polední kruh s modlitbou. Mše svatá v rámci školy byla uvedena pětkrát, v některých případech pak ve spolupráci s farností. V jednom případě se jedná o bohoslužbu slova. Z dalších způsobů a forem předávání náboženských hodnot byly uvedeny návštěvy kostelů, křížová cesta, bohoslužba na popeleční středu, ranní chvilka s příběhem a chválami, společné zahájení dne se školou, nebo účast na akcích s náboženskou tematikou.

Způsoby náboženské výchovy a předávání křesťanských hodnot

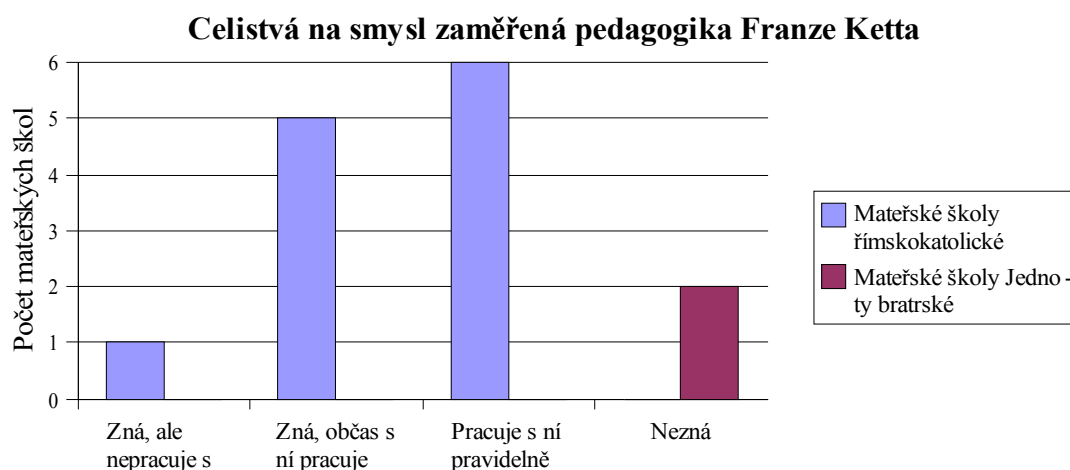
graf 8: Náboženská výchova a předávání křesťanských hodnot

Ve všech mateřských školách římskokatolické církve se náboženská výchova nějakým způsobem promítá do školního vzdělávacího programu. Pokud bylo uvedeno, tak nejčastěji ve vzdělávacím obsahu, v charakteristice školy, charakteristice vzdělávacího programu, v třídním vzdělávacím programu nebo formou samostatné přílohy k ŠVP. Jedna

mateřská škola má svůj školní vzdělávací program se souhlasem České školní inspekce doplněný o 6. vzdělávací oblast – „Dítě a Bůh“. Náboženská výchova je zde páteří celého ŠVP. Zástupci mateřských škol zřizovaných Jednotou bratrskou uvádějí tyto odpovědi: „Částečně – ve smyslu vedení dětí k důležitým hodnotám, jako je fér jednání, pravdomluvnost apod. (etická výchova)“ a „ne, toho musí být plný náš život.“

Jako zdroje, ze kterých pedagogové v tomto směru čerpají, byla vícekrát uváděna Bible, literatura, pedagogika Franze Ketta, metodika „Aby malé bylo velké“ a semináře, dále pak studium a zkušenosti učitelek, spolupráce ředitelek CMŠ, setkávání katechetů, katechismus, knížky biblických příběhů, vlastní materiály nebo směr církve a společenství.

Celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta znají všechny mateřské školy římskokatolické církve. V šesti z nich se s ní pracuje pravidelně, v pěti občas nebo s některými prvky, pouze jedna škola ji zná, ale nepracuje s ní. Z vlastní zkušenosti však vím, že i na poslední zmiňované škole byl do nedávna tento způsob práce při pravidelných katechezích používán. Ke změně došlo po personálních změnách. Školy Jednoty bratrské, které se zapojily do mého výzkumu, pedagogiku Franze Ketta neznají.

graf 9: Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta v praxi církevních mateřských škol

O tom, že se v České republice připravuje koncepce pro předškolní vzdělávání „Učím se říkat ty“, která vychází z této pedagogiky, vědí zástupci pěti mateřských škol.

Další položka dotazníku souvisí s Rámcovým vzdělávacím programem. Jednotlivé odpovědi ukazují, kolik prostoru v RVP PV vidí jednotlivé mateřské školy pro rozvoj náboženské dimenze dětí. Kladná odpověď byla uvedena ve všech případech, pokud byla konkretizována, uvádím ji v plném znění.

**Dává dokument dostatek prostoru pro rozvoj náboženského rozměru dětí?
Jak konkrétně?**

- ANO: *možnost si sestavit program podle potřeb školy*
- ANO: *každá MŠ si může najít vlastní cestu, jak náboženský rozměr dítěte rozvíjet*
- ANO: *ve všech oblastech je prostor pro rozvíjení křesťanských hodnot*
- ANO: *křesťanská výchova rozvíjí RVP PV – navazuje na hodnoty v RVP PV formulované a rozvíjí je*
- ANO: *částečně, máme ho doplněný o 6. oblast: "Dítě a Bůh"*
- ANO: *uvedeno v předchozích bodech*
- ANO: *mezioborové vztahy*
- ANO: *náboženská výchova, společná modlitba, slavení svátků, poutě*
- ANO: *nejsem si vědoma, že by nás RVP nějak omezoval*
- ANO: *v přístupu k dítěti, postojích a vzoru v učitelích*
- ANO: *Zdá se mi, že „náboženský“, rozměr ve výchově dítěte se uplatňuje celkově v přístupu pedagogů, skrze různé střípky dne apod. a do jisté míry je nezávislý na RVP PV..., který jej dle mého názoru nijak zvlášť neomezuje.*

Shrnutí

Snad ve všech církevních mateřských školách se prolíná náboženská výchova nějakým způsobem v každém všedním dni. Pokud ne viditelně, tak alespoň v přístupu pedagogů a v celkovém směru vzdělávání. Nejčastěji se tak děje modlitbou ve formě písni nebo vlastními slovy při nejrůznějších společných aktivitách, při ranním setkání, poděkováním za jídlo, pracuje se s biblickými příběhy a s příběhy o svatých. Ve většině škol probíhají pravidelné či nepravidelné katecheze, na jejichž vedení se podílí kněží,

řádové sestry i sami učitelky. Oslava církevních svátků, jimiž jsou především Vánoce a Velikonoce, je také přirozeným zdrojem námětů pro seznamování se s křesťanskými hodnotami. Některé mateřské školy nabízí mši svatou pro děti, většinou ve spolupráci s farností. Poměrně často využívanou možností, jak náboženskou výchovu v mateřské škole uchopit, je Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta.

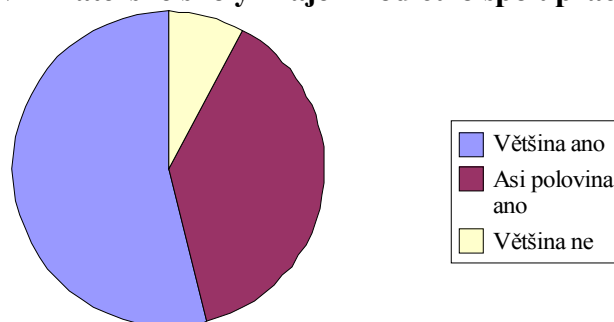
Rámcový vzdělávací program dává prostor pro rozvoj náboženské dimenze dítěte. V mateřských školách římskokatolické církve se náboženská výchova nějakým konkrétním způsobem promítá do školního vzdělávacího programu, mateřské školy Jednoty bratrské naopak kladou důraz více na prohlubování „běžných“ hodnot v duchu křesťanského smýšlení. *Není ani tak důležité, co se píše, ale spíš co se žije.*

4.2.4 Vztahy

Protože každý lidský život je z velké části o vztazích, nebude tomu jinak ani v případě života mateřské školy, která je místem setkávání nejrozličnějších lidí. Jak v praxi vypadá spolupráce mezi jednotlivými církevními mateřskými školami? Závěry získané dotazníkem potvrzují moji domněnku, že nejčastěji se jedná o spolupráci na úrovni ředitelek (vzájemná rada a pomoc, výměna zkušeností), případně učitelek jednotlivých škol. Několikrát byly uvedeny vzájemné návštěvy a společná setkání, konkrétně setkání ředitelů církevních škol nebo setkání ředitelek CMŠ zřizovaných Arcibiskupstvím pražským. Častější je spolupráce se základními školami. Na úrovni mateřských škol pak například výpomoc při prázdninovém provozu nebo jednou ročně pořádá zřizovatel společnou akci pro své školky – výlet s programem. Spolupráce s jinou „necírkevní“ mateřskou školou byla uvedena jednou.

Dalším okruhem jsou vztahy s rodinami dětí, proto se můžeme ptát po konkrétní podobě těchto vztahů. V sedmi případech má o spolupráci s MŠ zájem většina rodičů, v pěti případech se jedná asi o polovinu, v jednom případě většina rodičů o spolupráci zájem nemá. Jedné mateřské školy uvádí: *„Nevím, jak odpovědět, je to hodně individuální a záleží, jaká míra spolupráce je myšlena. Spolupráce ve smyslu vedení jejich dětí je více méně podmínkou docházky dítěte, takže se dá napsat, že všichni či většina, spolupráce na akcích spíše menšina...“*

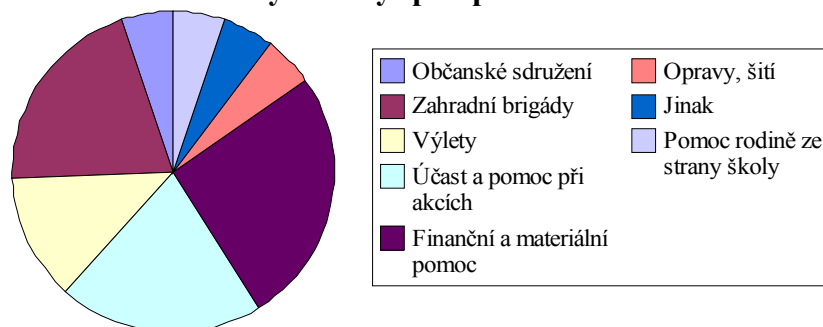
Církevní mateřské školy - zájem rodičů o spolupráci

graf 10: Zájem rodičů o spolupráci

V konkrétní podobě vypadá spolupráce takto: Deset mateřských škol zde uvádí finanční a materiální pomoc ze strany rodičů. Občanské sdružení existuje při dvou mateřských školách. Příležitostná výpomoc se realizuje nejčastěji formou zahradních brigád a účastí (případně pomoci při pořádání a realizaci) na školních akcích a výletech. Dále bylo uvedeno: opravy a šití, spolupráce na projektu, doprovod na akce (plavání, bruslení,...), vedení kroužků, zástup za nemocnou školnici. Z některých dotazníků vyplývá i konkrétní forma pomoci rodinám ze strany školy. Nejčastěji formou půjčky, rady, kontaktu na odborníky, pomoci při hledání zaměstnání, pohovoru, schůzky, zajištění materiální pomoci (oblečení pro děti a pod.).

Církevní mateřské školy - formy spolupráce s rodinou

graf 11: Konkrétní formy spolupráce církevních mateřských škol s rodinou

Velká část mateřských škol pořádá mimo běžný provoz některé další akce pro rodiče a děti. Nejčastěji jsou to besídky, různé slavnosti a výlety. Dále pak například:

- rozloučení s předškoláky

- *zdobení vánočního stromčku pro zvířátka, pěší poutě k poutním místům, slet čarodějnic, prázdninové tábory*
- *adventní jarmark*
- *nepravidelná odpolední setkání – důvodem je vyměnit si informace i vyrobit s dětmi něco pěkného*
- *pravidelně sportovní odpoledne, adventní dílna, mikulášský lampiónový průvod, velikonoční jarmark + každý rok jiné*
- *svátky, slavnosti, přednášky, koncerty*
- *akce ve spolupráci s občanským sdružením a církví*
- *zpravidla jen pro menší skupiny - církevní oslavy, akce v rámci Misijního klubka*
- *pro děti škola v přírodě*

Z akcí určených rodičům dětí převažují přednášky, třikrát byla uvedena nějaká forma pravidelného setkávání rodičů, v jednom případě se jedná o víkendové setkání 1x v roce. Jedna mateřská škola nabízí 2x ročně konzultace s psychologem, jiná večery pro maminky či modlitební společenství a bohoslužby. Mnohé školy také využívají nabídek jiných subjektů a nabízí je rodičům. Tři mateřské školy uvedly, že akce podobného druhu nepořádají.

Shrnutí

Z dotazníků i osobních návštěv některých církevních mateřských škol vyplývá, že dobré vzájemné vztahy a vytvoření příjemného prostředí, kde se budou všichni cítit dobře, patří mezi priority. Jednotlivé mateřské školy vzájemně spolupracují, ale většinou především na úrovni ředitelek.

Ze strany rodičů zájem o spolupráci ve většině škol alespoň trochu je. Školy pro děti i rodiče pořádají akce nad rámec běžného provozu a rodiče se mnohdy aktivně zapojují. Některé rodiny mateřskou školu různým způsobem podporují, v některých případech je situace obrácená. Při dvou mateřských školách existuje občanské sdružení. Mnohé mateřské školy v souvislosti s nabídkou akcí spolupracují s dalšími subjekty. Konkrétní situace jednotlivých mateřských škol se však velmi liší, často záleží na

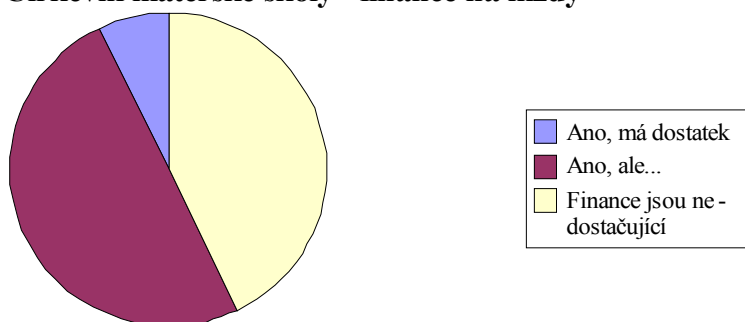
prostředí, ve kterém se škola nachází a také na jejích možnostech.

4.2.5 Řízení školy

Otázky v poslední oblasti souvisí především s dostatkem či nedostatkem finančních prostředků. Na mzdy zaměstnanců má dostatek financí jedna mateřská škola. Tvzení, že finance jsou nedostačující, bylo označeno v šesti dotaznících a znělo dosti naléhavě. Ostatní uvádějí, že **škola má dostatek financí na mzdy, ale...**

- *...bez adekvátních odměn, nemají ani osobní ohodnocení.*
- *...pouze tabulkové a mzdy pedagogů jsou dle tabulek nízké.*
- *...není to katastrofální, ale mohlo by to být daleko lepší, zaměstnanci by si zasloužili lepší finanční ohodnocení.*
- *...zaměstnanci jsou na základních platech, neměli v tomto roce osobní ohodnocení ani odměny.*
- *...za předpokladu, že nenaplním úvazky učitelů odpovídající počtu dětí.*
- *...přispívá nám církev.*
- *...postupně nároky rostou a peněz nepřibývá. Zatím se to jakž takž drží.*
- ...

Církevní mateřské školy - finance na mzdy

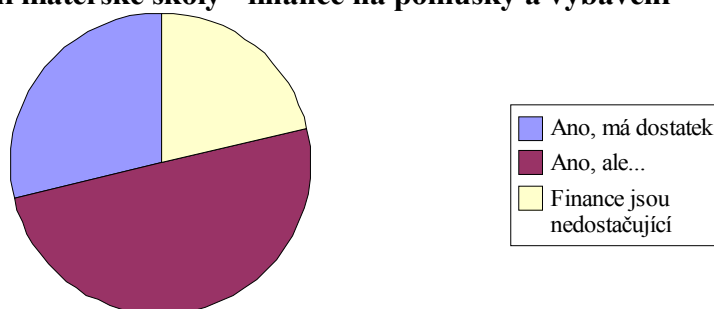
graf 12: finance na mzdy zaměstnanců

Co se týče financí na pomůcky a vybavení, jeví se situace trochu příznivěji. Dostatek financí uvádí čtyři školy, tři pak říkají, že finance jsou nedostačující. V dalších

případech je uvedeno opět: **Dostatek ano, ale...**

- ...díky školnému ano, ale musím přemýšlet, co koupím.
- ...nebýt zřizovatele, bylo by nám hoooodně ouvej!
- ...přesto uvítáme jakoukoli finanční výpomoc.
- ...přispívají rodiče a církev.
- ...nelze vybavit vše najednou, musí být rozloženo do několika let.
- ...v případě investic do rekonstrukce tomu tak nebude.
- ...

Církevní mateřské školy - finance na pomůcky a vybavení

graf 13: Finance na pomůcky a vybavení

Hlavní odpovědnost za chod školy nese v deseti případech ředitelka MŠ, jednou je uvedeno ředitelka + zástupce ředitele a v ostatních třech případech se jedná o ředitele (základní školy, gymnázia a Dívčí katolické školy).

Znění poslední otázky bylo následující: **Pokuste se formulovat, s čím má vedení vaší školy největší problémy?** Odpovědi jsou nejrůznějšího charakteru.

- Asi v tuto chvíli nic zásadního.
- Problémy s chystanou výměnou oken, jinak úžasné bez problémů.
- S administrativou.
- Časová tíseň – množství administrativních záležitostí. Vzhledem k provozu školky nemožnost společné práce s kolektivem mimo pravidelné porady...

- *Byrokracie, jednání s úřady.*
- *Technický stav budov, prostorová omezení.*
- *Jednotřídní MŠ jsou vyhledávány rodiči pro rodinnou atmosféru, při normativním financování jsou však neekonomické. Navíc pokud má MŠ právní subjektivitu a je tedy nucena zabývat se množstvím administrativní zátěže, klade to velké nároky na vytižení ředitelky i veškerého personálu. Bylo by třeba více osob, které by chod MŠ zajišťovaly, finanční prostředky to však neumožňují.*
- *Nebrat si práci domů.*
- *S vlastní neschopností...:-D*

Shrnutí

Podle předpokladů mají mnohé církevní mateřské školy problémy v oblasti financí. Tyto problémy jsou závažnější v souvislosti se mzdami zaměstnanců, několikrát je zmiňována nemožnost osobního ohodnocení. Větší problémy mají malé školy. Ve většině případů nese hlavní odpovědnost za chod mateřské školy její ředitelka, ve třech případech škola patří pod ředitele základní školy, gymnázia nebo Dívčí katolické školy. Další problémy souvisí s množstvím administrativních záležitostí či s nedostatkem času.

4.2.6 Další sdělení

Prostoru pro další sdělení související s tématem práce využily dvě mateřské školy. Zde jsou jejich výpovědi.

- *Specifičnost každé CMŠ ovlivňuje klima města ve kterém působí. To o naší CMŠ platí dvojnásob vzhledem k historickému vývoji našeho města.*
- *I když jsme školkou pražskou a dalo by se očekávat, že budeme mít více dětí s nevěřících rodin, není tomu tak. Naše školka je na území jedné velmi živé farnosti, a to se také odráží v přístupu rodičů z farnosti ke školce i samotným dětem. Ve školce nemáme zavedenou náboženskou výchovu jako takovou, ale snažíme se děti vést ke každodennímu prožívání s Bohem. Nenásilnou formou, protože vedle dětí z věřících rodin, máme i děti, které takto vychovávány nejsou, se snažíme děti vést ke křesťanským hodnotám a k jejich praktikování.*

4.3 Návštěvy některých církevních mateřských škol

V průběhu studia jsem také navštívila několik církevních mateřských škol osobně. Konkrétně: CMŠ Lipenská České Budějovice, KMŠ sv. Klimenta Praha, CMŠ Studánka Praha, CMŠ Tábor a MŠ při ZŠ Jana Pavla II. Hradec Králové.

Obr. 15: Budova Křesťanské MŠ v Horažďovicích

Když do seznamu přidám ještě Křesťanskou MŠ v Horažďovicích, která podle rejstříku MŠMT mezi církevní mateřské školy nepatří, ale která se jim v mnohém podobá a církevní mateřskou školu „U sv. Josefa“, ve které pracuji, získala jsem osobní zkušenost se sedmi církevními mateřskými školami. V praxi se jednalo o jednodenní návštěvy, při kterých jsem si všímala především prostředí (vybavení i výzdoby), metod a forem práce, organizace při jednotlivých činnostech během dne, portfolií nebo složek dětí, počtu dětí a samozřejmě vzájemných vztahů mezi dětmi, učitelkami, ostatními zaměstnanci i rodiči.

Jeden den není mnoho, ale mnohé se dá postřehnout, někdy více intuitivně než rozumem. Cílem těchto pozorování a návštěv nebylo ani tolik získávání nějakých informací a dat, která bych následně zpracovávala, spíše sloužily k hlubšímu proniknutí do problematiky, k pochopení souvislostí, k mému osobnímu obohacení. Mnohé otázky v dotazníku vznikly právě na základě zkušeností z těchto návštěv, jindy údaje získané z dotazníků potvrdily mé domněnky.

Obr. 16: Budova KMŠ sv. Klimenta

Jak bych měla shrnout získané postřehy? Každá církevní mateřská škola je jiná, i když všechny směřují ke stejnému cíli. Každá má svoji cestu. Ve všech mateřských školách mě čekalo vřelé přijetí, přátelská atmosféra, v jednom případě myslím i docela tréma. Všechny mateřské školy mě překvapily mnohdy jednoduchým ale účelným a funkčním vybavením. Materiální stránka není přeceňována, důraz je kladen více na vztahy, přesto

není ani podceňována. Školy využívají nejrůznějších nabídek a možností a snaží se dětem nabídnout to nejlepší..

Při dvou návštěvách jsem blíže poznala způsob organizace, kdy je 30 dětí oficiálně rozděleno do dvou tříd. Na některé činnosti jsou děti spojené (volná hra, jídlo, pobyt venku, odpočinek,...), na jiné se dělí do dvou skupin, nejčastěji podle věku (ranní kruh, některé pohybové hry, řízená činnost,...). Protože jsem při předchozím studiu absolvovala měsíční praxi v první třídě základní školy s programem Začít spolu, zaujalo mě využití prvků tohoto programu právě v jedné z církevních mateřských škol.

Obr. 17: To je jízda! CMŠ Lipenská

Přestože jsem při svých návštěvách téměř nebyla svědkem přímého předávání víry nebo křesťanských hodnot dětem (např. formou katecheze, rozhovorem, modlitbou,...a pokud ano jednalo se o písničku před jídlem nebo kratičkou modlitbu) byl náboženský rozměr dětí rozvíjen. Vše vycházelo z celkového zaměření a směřování školy a bylo přítomno v obyčejných situacích všedního dne, v postoji učitelek i ostatních zaměstnanců. Byl také patrný rozdíl mezi učitelkami, které v církevní mateřské škole působí déle, popřípadě stály u jejího vzniku a mezi začínajícími učitelkami, které se s prostředím teprve seznamují a jejich priority souvisí možná více se zvládnutím třídy a všeho, co práce učitelky v mateřské škole obnáší. Všechna setkání byla zajímavá a přínosná.

Závěr

Mám-li shrnout závěry této práce, je potřeba znovu formulovat otázku, která celému výzkumu předcházela: *V čem spočívá význam církevních mateřských škol v České republice a jaká je jejich současná situace?* Můj předpoklad, že tyto školy mají v naší společnosti na poli předškolního vzdělávání své místo i význam nejen pro věřící, se v podstatě potvrdil a nabyl konkrétní podoby, jak je patrné z uvedených údajů i grafů.

Myslím, že cíl práce se podařilo splnit a výzkum poukázal na některé skutečnosti, které souvisí s problematikou a praxí církevních mateřských škol v České republice i přesto, že návratnost dotazníků nebyla velká.

Snahou většiny rodičů je poskytnout svým dětem to nejlepší pro kvalitní život. Jedním z důležitých mezníků ve vývoji je vstup malého dítěte z rodinného prostředí do mateřské školy. S touto událostí souvisí otázka: *Kam?* Jednou z alternativ jsou právě církevní mateřské školy, které staví na křesťanských hodnotách, z nichž mnohé v naší společnosti zároveň platí jako hodnoty obecně lidské.

Církevní mateřské školy většinou usilují o všestranný rozvoj osobnosti v duchu křesťanských hodnot, o vytváření a podporování mezilidských vztahů, vytváření rodinného a přijímajícího prostředí, o navázání na křesťanskou výchovu v rodinách a v neposlední řadě i o cíl nejvyšší – vést svěřené děti i jejich rodiče k poznání Boha. Specifikem těchto škol tedy je právě skutečnost, že přirozeně počítají s náboženským rozměrem člověka. To se nevylučuje s faktem, že ve většině církevních mateřských škol převažují děti z nevěřícího prostředí. V některých mateřských školách římskokatolické církve napomáhá dosažení uvedených cílů práce s Celistvou na smysl zaměřenou pedagogikou Franze Ketta.

Na jedinečnosti každé církevní mateřské školy se podílí mnoho faktorů, které souvisí s prioritami zřizovatele, specifikem místa, očekáváním rodičů a podobně. O tom jsem se osobně přesvědčila i při svých návštěvách v některých z těchto mateřských škol. Výzkum poukázal na některé rozdíly mezi mateřskými školami římskokatolické církve a Jednoty bratrské a to především v pojetí náboženské výchovy a předávání křesťanských hodnot. Obecně lze říci, že církevní mateřské školy jsou otevřené pro různost, snaží se o integraci a o podporu vzájemných vztahů, jak jsem předpokládala. Využívají prvky alternativ, mají pestrou nabídku kroužků různým způsobem realizovanou ve vzdělávacím

obsahu. Prioritou je také posilovat vztahy s rodinami dětí a zapojit je do dění nejen v mateřské škole. Zájem ze strany rodičů o spolupráci většinou alespoň trochu je.

RVP PV se všem mateřským školám, které se do výzkumu zapojily, jeví jako otevřený pro rozvoj náboženského rozměru dítěte, popřípadě mu nijak nebrání. Také ze závěrů diplomové práce H. Jarošové, která se zabývá přítomností klíčových kompetencí v programu „Aby malé bylo velké“ (který vychází z Celistvé na smysl zaměřené pedagogiky Franze Ketta) vyplývá, že rozvoj náboženské dimenze dětí může být v jistém smyslu „nadstavbou“ státního dokumentu.

Potvrdil se také předpoklad, že církevní mateřské školy se v mnoha případech potýkají s problémy v souvislosti s nedostatkem finančních prostředků, konkrétně se jedná především o nedostatky na mzdy zaměstnanců. Znevýhodněny jsou více malé školy. Další problémy souvisí s množstvím administrativních záležitostí či s nedostatkem času. Jednotlivé církevní mateřské školy vzájemně spolupracují - především na úrovni ředitelek.

Seznam použité a citované literatury

- EDEROVÁ, M., MUROŇOVÁ, E., HAVEL, T. C. *Aby malé bylo velké: náboženská výchova předškolních dětí v mateřských školách a ve farnostech*. Metodická příručka. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008. 212 s. ISBN 978-80-86953-23-6.
- EYRE, L. *Jak naučit děti hodnotám*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 156 s. ISBN 80-7178-360-9.
- FROMM, E. *Mít nebo být*. 1. vyd. Praha: AURORA, 2001. 242 s. ISBN 80-7299-036-5.
- HAVEL, T. C., MUROŇOVÁ, E. *Temnota je jako světlo?* [on-line] Dostupný z: http://skola.petrini.cz/clanky/Forum/kultura_skoly [cit. 12.2.2011]
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- JAROŠOVÁ, H. *Přítomnost a naplňování kompetencí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v programu „Aby malé bylo velké“*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2010.
- Katechismus katolické církve*. 1.vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.
- KAŠPARŮ, M. *Malý kompas víry*. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2001. ISBN 80-7266-072-1.
- Katalog škol a školských zařízení 2007 – 2009*. Praha: Sekce církevního školství ČBK, 2007.
- KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž: Spirála, 2007. ISBN 80-901873-7-4.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. 143 s. ISBN 80-7178-494-x.
- MUCHOVÁ, L. *Bůh je jako mrakodrap. O rozvíjení dětského Božího obrazu*. 1. vyd. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1998. 66 s. ISBN neuvedeno.
- MUCHOVÁ, L. *Náboženská výchova ve službě české škole*. 1.vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2005, 37 s. ISBN 80-901943-7-0.
- MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. 2.vyd. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1994. 245 s. ISBN neuvedeno.

- MUROŇOVÁ, E. *Může náboženská výchova přispět k naplňování hodnot a ideálů společnosti?* [on-line] Dostupný z:
<http://skola.petrini.cz/clanky/Forum/krestanske_nabozenske_hodnoty> [cit.12.2.2011]
- MUROŇOVÁ, E. *Smrt starého dubu. Děti a jejich představy o smrti*. Rodinný život, 2008, roč. 18, č. 1, s. 12-14
- NOVÁKOVÁ, H. *RVP a rozvoj duchovního rozměru dítěte v MŠ*. Diplomová práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, 2009.
- PREKOPOVÁ, J, SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1993. 151 s. ISBN 80-85282-77-1.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 325 s. ISBN 80-7178-547-4.
- SVOBODOVÁ, E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: RAABE, 2007. 133 s. ISBN 80-86307-39-5

Elektronické zdroje

<http://franz-kett.de/>
<http://pedagogika.archa.info/>
<http://skola.archa.info/clanky/index>
<http://skolstvi.cirkev.cz>

Přílohy

Příloha 1: Celistvá na smysl zaměřená pedagogika – Základní cíl a cílová kompetence

Příloha 2: Seznam oslovených církevních mateřských škol

Příloha 3: Kroužky nabízené církevními mateřskými školami

Příloha 4: Křesťanská výchova v ŠVP CMŠ „U sv. Josefa“ v Českých Budějovicích

Příloha 5 : Spolupráce s rodiči v CMŠ „U sv. Josefa“ - Živý Betlém

Příloha 6: Centra aktivit – CMŠ Studánka

Příloha 7: Nové prostory MŠ při ZŠ Jana Pavla II v Hradci Králové

Příloha 8: Návštěva dětí z CMŠ Studánka v MŠ sv. Augustina

Celistvá na smysl zaměřená pedagogika

základní cíl a cílová kompetence

Vzdělávací proces iniciovaný celistvou na smysl zaměřenou pedagogikou vytváří prostor k **interakci** mezi vyučujícím a dítětem, vedoucím a účastníky a mezi všemi zúčastněnými navzájem tak, aby **všichni mohli sebe samé odkrývat, poznávat, potvrzovat a prožívat ve své jedinečnosti**.

V rámci tohoto vzdělávacího procesu se tak lidem může stát společné přebývání s druhými a setkávání se s nimi, stejně tak jako bytí ve světě a nakládání s ním smysluplnou příležitostí navzájem se **uznávat, oceňovat a naplňovat svůj život**.

Mohou tak vnímat **mnohovrstevnost svého lidství**, svou **tělesně-duševně-duchovní jednotu a celistvost**, reflektovat ji a stávat se citlivějšími k **utváření vlastního života**.

Jako nosný základ lidského života zaznívá **poselství o tvůrčím základu smyslu a bytí**, kterému mohou **důvěřovat**, ve který mohou **věřit** a o který mohou **opřít svůj život**. Prostřednictvím **dialogu** pak může být jako původce tohoto tvůrčího základu smyslu a bytí poznáván **Bůh** jako ten, který **každého člověka miluje** a chce jej vést cestou **osobního zrání k nalezení sebe samého v plnosti života**.

Podle EDER, M. Leitzel RPP, In: www.igsp-rpp.net (stav k 10.10.2010)

Seznam oslovených církevních mateřských škol

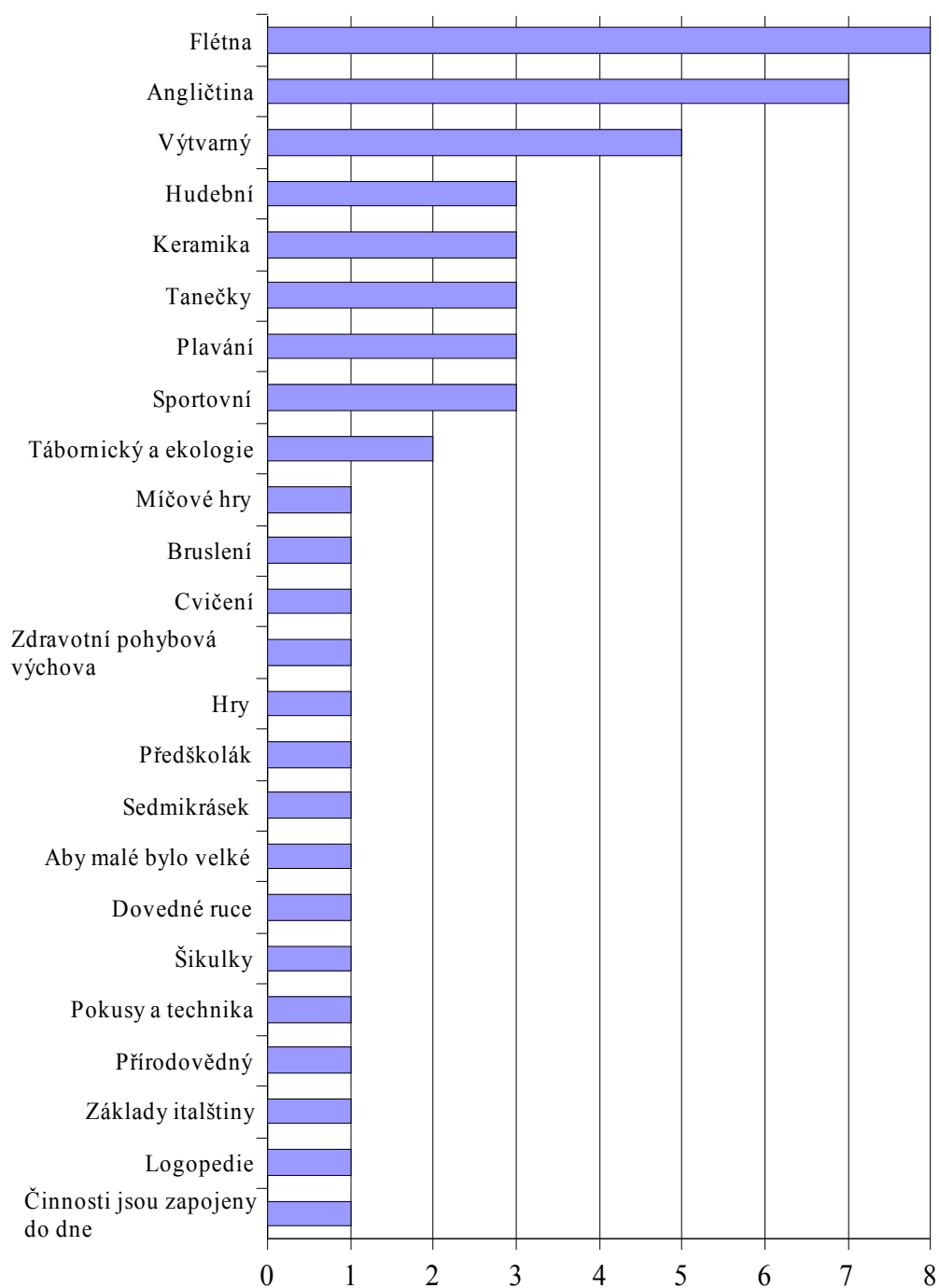
Mateřské školy římskokatolické církve:

Mateřská škola sv. Voršily, Praha 1
Církevní mateřská škola Studánka, Praha 4
Církevní mateřská škola Srdíčko, Praha 5
Katolická mateřská škola sv. Klimenta, Praha 7
Církevní mateřská škola Laura, Praha 8
Katolická mateřská škola, Beroun
Církevní mateřská škola Radost, Kladno
Církevní mateřská škola České Budějovice, Lipenská
Církevní mateřská škola "U sv. Josefa", České Budějovice
Církevní mateřská škola a Středisko volného času Pacov
Církevní mateřská škola, Ludgeřovice
Církevní základní škola a mateřská škola Přemysla Pittra, Ostrava
Dívčí katolická střední škola a mateřská škola, Kolín
Cyrilometodějské gymnázium a mateřská škola v Prostějově
Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína a Základní škola a mateřská škola Jana Pavla II.
Hradec Králové
Mateřská škola sv. Josefa v Kojetíně
Církevní mateřská škola v Přerově
Církevní mateřská škola Svatojánek v Litovli

Mateřské školy ostatních zřizovatelů:

Církevní základní škola a mateřská škola ARCHA, Petroupim, okres Benešov
Církevní mateřská škola Tábor
Křesťanská základní škola a mateřská škola J. A. Komenského, Liberec
Lauderova mateřská škola, základní škola a gymnázium při Židovské obci v Praze
Křesťanská základní škola a mateřská škola Eliáš, Praha 4
Brána, základní škola a mateřská škola, Nová Paka
Mateřská škola Sion, Hradec Králové

Kroužky nabízené církevními mateřskými školami

5 Křesťanská výchova v Církevní mateřské škole „U sv. Josefa“

Cíle:

- ve spojení s ostatními výchovami chceme rozvíjet dítě po všech stránkách, zejména v oblasti rozvoje osobnosti, rozvoje pozitivních vztahů k sobě, k druhým i k vytváření
společenských a důvěrného vztahu k Bohu,
- utváření postojů (vděčnosti, umět žasnout, důvěry, spoluúčasti, očekávání, prosby, vstřícnosti, úcty a soucitu)
- „poznat“ a „zažít“, že Bůh nás má rád a je tu s námi, můžeme s ním komunikovat, zajímá se o obyčejné věci – z čeho máme radost, co nás trápí, jakou máme náladu
- rozvoj schopnosti důvěřovat, radostné účasti, výchova k modlitbě, uvádění do Písma svatého.

Prostředky:

- písně,
- děkování, prosby,
- příběhy z Bible, příběhy ze života dětí,
- práce se symboly,
- vnímavost kolem sebe,
- vytváření prostoru pro kladení otázek,
- slavení svátků a slavností,
- využívání některých prvků **Celistvé na smysl zaměřené pedagogiky Franze Ketta, zejména těchto 4 kroků:**
 - 1. krok:** vytváření společenských – uvědomění si sebe, 2. dítěte i celé skupiny
 - 2. krok:** soustředění na předmět nebo na příběh, pozorování (poslech) a činnosti s tím spojené,
 - 3. krok:** příležitost vyjádřit a ztvárnit to, co si děti prožily v předcházející části pomocí přírodního a textilního materiálu, popř. pomocí tance či pohybu
 - 4. krok:** opětné soustředění, shrnutí, modlitba

Témata:

- Rodina
- Přátelství
- Být spolu
- Opuštění
- Správné a špatné jednání
- Ztišit se a naslouchat
- Advent, Vánoce

- Postní doba a Velikonoce
- Protiklady (světlo – tma, radost – smutek, strach – bezpečí, teplo – zima,...)
- Velké osobnosti – svatí
- jakékoli další téma hovořící o životě a jeho prožívání

Metody výchovy:

- je třeba využít rozumovou i smyslovou zvědavost dětí,
- prvky křesťanské výchovy mohou prolínat celým výchovným působením,
- metody volíme v souladu s dětským způsobem vnímání a chápání,
- pomocí všech smyslů,
- v rovině poznávací (zde zvolíme obsah),
- v rovině zkušenostní (zde promyslíme, které zkušenosti děti mohou zažít),
- v rovině výchovné (myslíme zde především na životní postoje dětí),
- příběhy aplikovat na konkrétní situace dětí.

Literatura:

- Herciková, P. E. *Křesťanská výchova dětí*. Praha, Pastorační středisko, 2002.
- Smahel, R. *Rodinná katecheze. I. díl*. Praha 1991.
- *Aby malé bylo velké* (Celistvá na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta), 2008
- *Koncepce pro předškolní vzdělávání – Učím se říkat ty*, 2010
- Diplomová práce – s. Josefa (TF Olomouc), 2010
- Bícová, R. *Bůh mě má rád, Ježíš je můj Pán* (Nakladatelství Samuel)

Spolupráce s rodiči v CMŠ „U sv. Josefa v Českých Budějovicích - Živý Betlém

Centra aktivit – CMŠ Studánka

Centrum aktivit - Kuchyňka

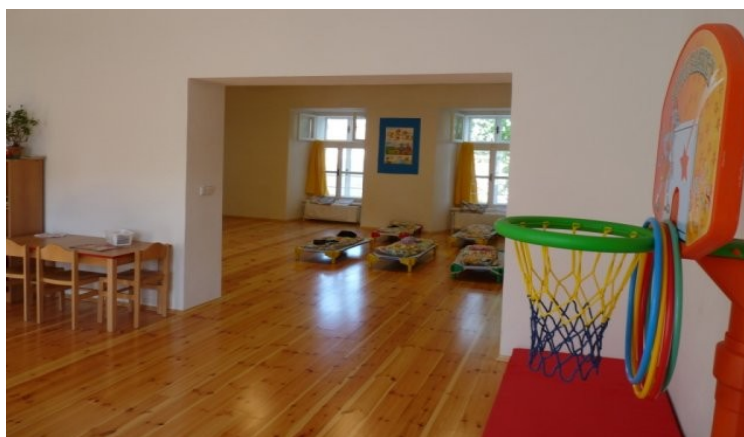
Výroba ptáčků v ateliéru

Centrum kostky - stavba ptačích hnízd

Příloha 7

Nové prostory MŠ při ZŠ Jana Pavla II v Hradci Králové

Návštěva dětí z CMŠ Studánka v MŠ sv. Augustina

